

KANDIDATUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN/BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
2002:5

Hur läser du?

Om några iraniers läsning på svenska respektive persiska

ULF GEORGSON

© Författaren/Författarna

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande av författaren/författarna.

Svensk titel: Hur läser du? Om några iraniers läsning på svenska respektive persiska

Engelsk titel: How do you read? Iranians' reading in Swedish and Persian

Författare: Ulf Georgson

Färdigställt: 2002

Handledare: Inga Lalloo, kollegium 3

Abstract: The purpose of this thesis was to investigate how people from Iran experience reading in their mother tongue, Persian, compared to how they experience reading in Swedish and if there was a difference. The questions to be answered in the thesis were: What is the dominant purpose when people read their mother tongue and when they read in Swedish. Do they read because they need information, because they want to relax or do they, when they read, reflect on their own lives? The method was qualitative, interviews were conducted with 8 Iranians living in Sweden.

The theoretical background consists of a description of theories on reading and theories on language and identity.

The answers from the interviews reveal that many of the individuals that were interviewed, were reading in an instrumental way, i.e. they read mainly to find information and especially so when reading in Swedish, but at the same time they do reflect on their own life when they read.

The results were then compared with theories. Furhammar's theory on reading habits with the categories "impersonal instrumental reading", "impersonal experience reading", "personal experience reading" and "personal instrumental reading" seem to correspond with the results of the study. The other theories on reading which were used, i.e. Appleyard's theory that people seek some kind of truth when they read and Ross' theory that people read to get emotional knowledge, did also in part correspond with the results, but not as well as Furhammar's theory. The theories on language and identity also seemed to correspond well with the results.

Nyckelord: iranier, invandrare, läsning, lästeorier, läsupplevelse, läsvanor, språk, identitet

1. INLEDNING	4
1.1 SYFTE.....	4
1.2 AVGRÄNSNINGAR	4
1.4 DISPOSITION.....	5
2. BAKGRUND	5
2.1 DET IRANSKA KULTURARVET OCH DET SVENSKA.....	5
2.2 IRANIER I SVERIGE.....	8
2.3 SAMMANFATTNING.....	9
3. TIDIGARE FORSKNING	9
3.1 OM INVANDRARES TIDNINGS- OCH TIDSKRIFTLÄSNING	10
4. TEORETISK BAKGRUND	14
4.1 SPRÅKET OCH IDENTITETEN.....	15
4.1.1 IDENTITET	15
4.1.2 SPRÅK	17
4.1.3 SAMBANDET MELLAN SPRÅK OCH IDENTITET.....	17
4.1.4 MODERSMÅLETS BETYDELSE.....	18
4.1.5 SAMMANFATTNING.....	20
4.2 TEORIER OM LÄSNING.....	20
4.2.1 SKRIN-PROJEKTET/FURHAMMAR - OLIKA LÄSKATEGORIER	21
4.2.2 ROSS - LÄSNING FÖR LIVSKUNSKAP.....	24
4.2.3 APPLEYARD - OM LÄSNINGENS FUNKTION HOS VUXNA.....	25
4.2.4 SAMMANFATTNING.....	26
5. METOD	27
6. REDOVISNING AV INTERVJUERNA	28
6.1 PRESENTATION AV INFORMANTERNA	29
6.2 LÄSVANOR I IRAN	30
6.3 LÄSVANOR I SVERIGE	30
6.4 JÄMFÖRELSE AV LÄSNING PÅ DE OLIKA SPRÅKEN	31
6.5 BIBLIOTEKSVANOR	32
7. ANALYS OCH DISKUSSION	32
7.1 LÄSVANOR.....	32
7.2 SPRÅK OCH IDENTITET	36
7.3 BIBLIOTEKENS BETYDELSE.....	38
8. SLUTSATSER	39
9. SAMMANFATTNING	40
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	42
BILAGA 1: INTERVJUMANUAL	45

1. Inledning

Under andra terminens studier i Biblioteks- och informationsvetenskap läste vi en bok om läsvanor av Sten Furhammar som väckte mitt intresse. Det som framför allt var intressant var att den täckte in ett livsperspektiv, det vill säga tog upp vilken roll läsningen spelade i människors liv. Detta var frågor som jag själv inte tidigare funderat över och något som blev en positiv överraskning. När jag sedan skulle välja ämne för uppsats var jag tidigt inställd på att den skulle handla om läsvanor. När jag därefter skulle välja en grupp att undersöka tittade jag lite på andra uppsatser som var skrivna och det slog mig då att ingen hade skrivit om invandrades läsvanor.

Invandrare läser troligen lika mycket som andra grupper i det svenska samhället. På samma sätt som när det gäller infödda svenskar är det nog så att det avgörande för hur mycket man läser är den sociala eller ekonomiska bakgrunden snarare än den etniska.

Det som dock kan antas skilja invandrare från infödda svenskar är deras förhållande till svensk text och det svenska språket eftersom det inte är deras modersmål. Och jag tror att det skiljer sig en del i hur man upplever läsning på sitt modersmål jämfört med på ett främmande språk. Undersökningar visar att modersmålet upplevs som speciellt, man har helt andra upplevelser och starkare känslor förknippade med sitt modersmål jämfört med språk som man lär sig senare i livet.¹

Härmed uppstår också frågan på vilket sätt invandrare läser litteratur på sitt modersmål jämfört med litteratur på svenska. Läser de litteratur på svenska mer instrumentellt än litteratur på sitt modersmål? Är det kanske till och med så att de läser litteratur på svenska främst för att de känner sig tvungna för att lära sig språket? Är det någon skillnad i hur, när och varför invandrare läser på svenska jämfört med på sitt modersmål?

1.1 Syfte

Mitt syfte med föreliggande arbete är att undersöka några vuxna iraniers läsvanor på fritiden när det gäller litteratur på svenska (med litteratur menar jag även tidningar och tidskrifter) och deras relation till litteratur på svenska jämfört med litteratur på sitt modersmål, det vill säga jag vill veta hur de känner, upplever och tänker kring att läsa på svenska och på modersmålet.

De konkreta **frågeställningar** jag vill ha svar på är: Vilken roll har de olika ändamålen avkoppling, information respektive självreflektion i läsningen av litteratur på svenska respektive modersmålet? Vilket ändamål dominerar vid läsning av litteratur på svenska respektive på modersmålet?

1.2 Avgränsningar

Jag inriktar mig i uppsatsen på iranier. Anledningen till att jag valt iranier är att det är en grupp som har varit i Sverige relativt länge och som dessutom har relativt hög utbildning.

---

¹ Ett exempel: Skutnabb-Kangas, Tove 1981. *Tvåspråkighet*, s. 55-56.

Detta gör att jag tror att de har funderat en del kring språk och läsning och därigenom kan ge värdefulla svar på mina frågor. Eftersom jag ville ha tag på personer som läser litteratur på svenska och dessutom har funderingar kring detta blev det så att de intervjuade är i 40-50-årsåldern och har bott i Sverige relativt länge.

Den läsning som jag valt att inrikta mig på är den läsning som sker på fritiden, alltså det man gör för sitt eget nöjes skull. Nu ska det dock betonas att denna gräns mellan arbete och fritid ibland är svår att dra. Dessutom kan det väl också vara så att personer som läser litteratur för sitt arbete gör det för att de tycker det är roligt. Jag har också avgränsat mig till tryckta medier.

1.4 Disposition

Uppsatsen inleds med en beskrivning av problemet och en bakgrund till mitt val av ämnesområde, syfte, metod och avgränsningar i kapitel 1. Sedan följer ett bakgrundskapitel där jag beskriver och resonerar kring iransk kultur/livsstil jämfört med svensk och tar även kortfattat upp Irans historia och litteraturens betydelse samt även ett stycke om läsvanor hos iranier. I kapitel 3 tar jag upp tidigare forskning om invandrades läsvanor, informationsbehov och medievanor. I kapitel 4 tecknas en teoretisk bakgrund och jag tar upp lästeorier samt teorier om språk och identitet. I kapitel 5 följer en redogörelse för metoden som jag använder i uppsatsen. Kapitel 6 utgörs av en redovisning av resultatet i den empiriska undersökningen. I kapitel 7 analyseras, tolkas och diskuteras sedan detta resultat utifrån den teoretiska bakgrunden och tidigare forskning. I det därpå följande kapitlet dras slutsatser och i sista kapitlet sammanfattas hela uppsatsen.

2. Bakgrund

I detta kapitel kommer jag att ge lite information om iransk kultur och livsstil och jämföra med svensk samt även ta upp iraniernas situation i Sverige jämfört med andra invandrargrupper i landet. Detta kapitel är tänkt att fungera som bakgrundsinformation för att läsaren ska få en bättre förståelse för resten av uppsatsen och en bättre förståelse av den sociala och kulturella kontext som iranierna lever i.

2.1 Det iranska kulturarvet och det svenska

Iran är ett av världens äldsta kulturländer med rötter tre tusen år tillbaka i tiden. Trots att landet under längre eller kortare perioder varit invaderat av främmande makter har det lyckats behålla sin kulturella särart. Några viktiga källor till det iranska kulturarvet är:

- Den iranska (indoeuropeiska) folkspråkstraditionen med skapelseberättelser, myter och sägner.
- Det preislamiska indo-iranska och det islamisk-arabiska lärdomsarvet med Persepolis, Bagdad, Damaskus och Kairo som viktiga kulturcentra och med vetenskapsmän upptäcktsresande och filosofer såsom Ibn Khaldun, Ibn Cina, Ibn Battuta, Ghazali, Farabi och Razi som viktiga kulturpersonligheter.

- Den islamiska trostraditionen där Koranen har samma funktion som Bibeln i den kristna tron.²

Det västeuropeiska och svenska kulturarvet baserar sig huvudsakligen på följande huvudkällor:

- Den europeiska (indo-europeiska) folkspråkstraditionen med skapelseberättelse, myter och sägner.
- Det grekisk-romerska lärdomsarvet med namn som Aristoteles, Platon, Sokrates, Archimedes m fl och med Aten, Rom och Alexandria som viktiga kulturcentra.
- Den kristna/judiska traditionen med Gamla och Nya testamentet.³

Av ovanstående uppräknade av de viktigaste källorna till svensk/västerländsk kultur och iransk framgår att de enda källor som är gemensamma är de indoeuropeiska folkspråkstraditionerna och att de historiska traditionerna skiljer sig mycket mellan Sverige och Iran även om man kan hävda att det grekisk-romerska lärdomsarvet påverkats av mesopotamiska, egyptiska och islamiska kulturer och att den kristet-judiska traditionen i grunden utgår från samma källa som den islamiska, nämligen det orientaliska bildspråket.⁴

Vad som är kännetecknande för Sverige är att trots att protestantismen varit statsreligion så har religionen i stort sett varit en privatsak. Kyrkan har inte heller haft någon direkt politisk makt. Detta då till skillnad från i Iran där den shiitiska grenen av islam är statsreligion sedan 1500-talet och influerar nästan alla områden i samhället, särskilt sedan den islamiska revolutionen 1979. All världslig och religiös makt utgår från imamerna (prästerna). Denna påverkan från kyrkan har också fått till följd att det iranska samhället riktar sig mer mot livets andliga värden, mot historien, medan vi här i västvärlden och Sverige ända sedan det antika Greklands dagar intar en pragmatisk hållning gentemot kyrkan och religionen och mer betonar framtiden och de centrala begreppen vetenskap, rationellt tänkande, demokrati och välfärd. Med andra ord kan man säga att i västvärlden är det få områden som är heliga eller tabu, det mesta får diskuteras offentligt och man försöker hela tiden hitta nya lösningar genom att belysa problem från olika synvinklar. I Iran däremot är det många frågor som inte får diskuteras eller ifrågasättas eftersom de ingår i det religiösa dogmsystemet.⁵

Allt det ovanstående gör det mycket svårt för en iranier att förstå det svenska samhället. Det försvåras ytterligare av vår samförståndskultur och politiska demokrati. Iranierna kommer direkt från en politisk diktatur utan demokratiska traditioner. I Iran har staten alltid haft monopol på att producera ideologiska sanningar. De ekonomiska, politiska och kulturella motsättningarna har alltid varit av antagonistisk karaktär. I bästa fall tänker den iranska flyktingen i polariserade termer. Det finns alltid två sidor regimhängare och motståndare, höger och vänster, rätt och fel. Därför blir förvirringen stor när man ska orientera sig i det myller av schatteringar som finns i ett öppet samhälle som det svenska. Man kan exempelvis

² Kamyab, Sharock 1991. Några aspekter på iranska flyktingars kulturella bakgrund. Ingår i Moreau-Raquin, Patrick, red. *Iranier*, s. 23.

³ Kamyab 1991, s. 22.

⁴ Kamyab 1991, s. 22-24.

⁵ Kamyab 1991, s. 24-26.

inte förstå att en politiker från ett politiskt parti diskuterar gemensamma frågor med en annan politiker som har en helt annan politisk uppfattning.⁶

Detta att den politiska situationen i Iran och den världsbild man har är polariserad är något som mina informanter bekräftar. De har ofta varit politiska aktivister på vänsterkanten och säger att de varit dumma som bara läst en typ av politiska skrifter innan de kom till Sverige. Sedan de kommit till Sverige har de emellertid fått upp ögonen för olika politiska åsikter och de uttrycker ofta en väldig uppskattning för biblioteken och säger att de blir förvånade över att det finns en sådan mångfald av olika böcker och skrifter fritt tillgängliga och som inte är censurerade på något sätt.

När det gäller läsvanor kan sägas att de gamla klassiska dikterna är högt älskade. Inte minst de äldre läser gärna kända poeter såsom Sadi, Hafiz och Fardoosi m. fl.⁷ Enligt Bo Utas, professor i iranska språk vid Uppsala universitet läser man betydligt mer gammal ('klassisk') poesi, och kanske också mer modern sådan, än svenskar i motsvarande samhällsskikt. Intresset för romaner och noveller är antagligen ojämnt. Det är ju litteraturformer som är nära knutna till politisk verksamhet - och där finns många fraktioner.⁸

Carina Jahani, docent i iranska språk, menar att folk överlag, förutom den kulturella eliten, läser väldigt lite över huvud taget. Tidningsläsandet har ökat, men är inte alls spritt i de lägre samhällsklasserna. TV är nog det viktigaste mediet.⁹

I Iran har det i stort sett aldrig funnits någon egentlig yttrandefrihet av västerländsk modell, utan staten har nästan alltid försökt kontrollera vad som skrivs och vad som läses. Staten har alltid haft en hård censur och man kan råka illa ut om man läser fel böcker. Men författarna censurerar även sig själva eftersom de riskerar fängelse eller andra straff om de skriver något som regimen anser vara olämpligt eller anti-islamiskt. Därför är det stor brist på objektiv information om förhållandena i Iran och särskilt brist på information om demokrati, folkrörelser och politiska organisationer. Men de som är i opposition mot den islamiska regimen försöker på hemliga vägar sprida information och litteratur.¹⁰

De sociala relationerna i Iran präglas starkt av familjen, släkten eller klanen. I Iran är det familjen med ett utvidgat familjebegrepp som är grundpelaren i samhället. En sådan familj kan bestå av 20-40 personer och många av de uppgifter som samhället tagit över i Sverige vilar i Iran på familjen. Det gäller till exempel vård av sjuka och handikappade personer. Personer med splittrade eller dåligt fungerande familjer har en svår situation eftersom det statliga stöd de har rätt till inte räcker för att försörja sig på.¹¹

En annan sak som skiljer den svenska kulturen från den iranska är synen på individen. För iranier är den sociala identiteten väldigt viktig. Deras identitet från hemlandet baseras på

---

⁶ Kamyab 1991, s. 23.

⁷ Haidarian, Mohsen 1995. *Invandrare, kulturmöte och bibliotek: De iranska invandrarna och biblioteket i Borås kommun*, s. 10.

⁸ Utas, Bo (2002-01-17). *Iraniers läsning*.

⁹ Jahani, Carina (2002-01-17). *Iraniers läsning*.

¹⁰ Haidarian 1995, s. 10.

¹¹ Haidarian 1995, s. 7-8.

sociala relationer och släktskap Den identitet de får i Sverige bygger istället på individuella egenskaper och individuell kompetens. Att höra till en viss familj eller släkt spelar en stor och viktig roll och nepotism (gynnande av egna släktingar) är vanligt förekommande. Därför betonar iranier också efternamnet när de presenterar sig medan vi i Sverige presenterar oss med förnamn även på arbetsplatsen.¹²

2.2 Iranier i Sverige

I Sverige fanns 31 december 1998 cirka 48.000 personer som var födda i Iran. Därmed utgör personer födda i Iran den fjärde största gruppen invandrare efter finländare, jugoslaver och bosnier.¹³ Iranerna i Sverige är ingen homogen grupp om man ser till den etniska och religiösa tillhörigheten. Den etniska grupp som är störst i Sverige liksom i Iran är perser vars modersmål är persiska. Den näst största gruppen är azeri-turkar som också har persiska eller azeri-turkiska som modersmål. Den tredje största gruppen i Sverige är kurderna. De betonar sin separata identitet utifrån politisk bakgrund såväl som utifrån sitt språk - kurdiska. I Sverige finns också mindre grupper turkmener och balucher. Turkmenerna talar turkmeniska eller persiska och balucherna baluchiska. De flesta armenier som bor i Sverige kommer från Iran och de är en etnisk minoritet som betonar sin separata identitet genom den kristna religionen.¹⁴

Iranerna kom till Sverige framför allt under åren 1984 till 1987.¹⁵ Vad var det då som gjorde att dessa personer emigrerade och varför just till Sverige? Framför allt har iranier valt att emigrera från den hårda regim som uppstod efter den islamiska revolutionen 1979 eftersom man då införde hårda regler för livets alla områden utifrån de islamiska lagarna. Man införde hårda regler för kvinnorna som tidigare haft relativt stor frihet. De fick exempelvis inte arbeta och blev tvungna att bära slöjor.¹⁶ Dessutom inleddes en förföljelse av oliktankande och kränkning av de mänskliga rättigheterna med bland annat avrättningar.¹⁷ Vidare flydde många unga män undan värnplikten och för att slippa delta i kriget mot Irak som pågick mellan åren 1980 och 1988.¹⁸

Anledningen till att man valde att fly till just Sverige var bland annat att vi i början av 80-talet tog emot många iranska gäststudenter och därmed blev de svenska universiteterna kända i Iran. Vidare var Sverige känt som ett demokratiskt och fritt land med en ganska liberal flyktingpolitik.¹⁹

Iranerna är en resursstark grupp. Många är högutbildade och arbetar som läkare, tandläkare och psykologer eller som tjänstemän i offentlig sektor. Många har också startat eget företag.²⁰ Som exempel kan nämnas att av de iranier som bor i Sverige har 33% eftergymnasial

---

¹² Kamyab 1991, s. 26-27.

¹³ Emilsson, Henrik 2001-09-01, *Integrationsverket: STATIV*, avsnitt Demografi, tabell 3.

¹⁴ Nordström, Sonja 1991. Iranier i Sverige. Ingår i Moreau-Raquin, Patrick, red. *Iranier*, s. 30.

¹⁵ Nordström 1991, s. 29 och Utas, Bo 1990, Iranier. Ingår i Runblom, Harald & Svanblom, Ingvar, red. *Det mångkulturella Sverige: En handbok om etniska grupper och minoriteter i Sverige*, s. 176.

¹⁶ Kamyab 1991, s. 23.

¹⁷ Hjertén, Stefan 1991. Iran efter revolutionen. Ingår i Moreau-Raquin, Patrick, red. *Iranier*, s. 14.

¹⁸ Nordström 1991, s. 29.

¹⁹ Nordström 1991, s. 29.

²⁰ Nordström, 1991, s. 30.

utbildning. Detta ska då jämföras med infödda svenskar där 28% har eftergymnasial utbildning och gruppen alla invandrare där det är 22% med eftergymnasial utbildning.²¹ Men de iranska invandrarna har också, liksom många andra invandrargrupper, ekonomiska och sociala problem. Många är arbetslösa och många känner sig inte heller hemma i Sverige. De känner sig diskriminerade och inte accepterade i det svenska samhället. Andelen förvärvs-arbetande iranier i åldrarna 20-64 år var 1998 40 % och kan jämföras med svenskarnas andel på 77% och övriga utrikesföddas andel på 52%. Alltså stod 1998 60% av iranierna utanför den ordinarie arbetsmarknaden.²² I en undersökning som Socialstyrelsen genomförde 1996 om chilenaers, polackers, turkars och iraniers uppfattning om nackdelar och fördelar med att komma till Sverige var det iranierna som var mest negativa. De upplevde vilshenhet och kände sig utsatta för diskriminering i större utsträckning än de övriga invandrargrupperna.²³ Dessutom resulterar invandrarskapets svåra situation ofta i skilsmässa mellan makar. För även om iranska flyktingar ofta kommer från storstädernas medelklass och har en västerländsk uppfostran så skiljer sig synen på familjen på väsentliga punkter från den i Sverige. Det gäller bland annat synen på kvinnan. I Iran är det mannen som ses som familjens överhuvud. Man har också tät kontakt med släktingar och det finns täta band mellan generationerna. Allt detta gör att det ofta uppstår kulturkrockar som är svåra att hantera.²⁴

2.3 Sammanfattning

Iran är ett gammalt kulturland med rötter tusentals år tillbaka i det persiska riket. Den iranska kulturen och livsstilen skiljer sig markant från den svenska på många avgörande punkter även om båda kulturerna delvis har samma rötter. Bland annat spelar religionen en mycket större roll i samhället än den gör i Sverige. I Iran är det prästerna säger lag och de har betydande politisk makt, medan kyrkan i Sverige inte lägger sig i politiken. Vidare är synen på individen en annan i Iran och Sverige. I Iran är det viktigaste vilken släkt man hör till medan vi i Sverige betonar individuell kompetens. Storfamiljen och slakten är den viktigaste institutionen i det iranska samhället och många uppgifter som i Sverige sköts av samhället sköts i Iran av familjen, exempelvis vård av sjuka och handikappade.

Ett stort antal personer från Iran flydde undan politiskt förtryck och krig till Sverige under 80-talet. Många iranier är högutbildade och arbetar som exempelvis läkare eller ingenjörer. Men många har också hamnat i arbetslöshet och känner sig inte hemma i Sverige. De upplever en känsla av vilshenhet och känner sig ofta diskriminerade.

3. Tidigare forskning

Jag kommer i detta kapitel att redogöra för den tidigare forskning som finns kring invandras läsvanor och medievanor. Jag har inte hittat några studier om hur och varför invandrare läser böcker. Det jag har hittat behandlar antingen invandras förhållande till och utnyttjande av

²¹ Abbasian, Saeed, 2000. *Bosättningsmönster, eget företagande och integration: En studie av iraniernas integration i Göteborg*, s. 51.

²² Emilsson, Henrik 2001-09-01, avsnitt Sysselsättning, tabell 2.

²³ Socialstyrelsen 1999. *Fri, trygg och vilshen: Invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet om fördelar och nackdelar med att komma till Sverige*, s. 67-68.

²⁴ Nordström 1991, s. 30.

bibliotek och deras förhållande till och nyttjande av massmedia. De mest relevanta studierna för mitt syfte har varit de som handlar om invandrares medievanor, eftersom de förra mer utgår från ett biblioteksperspektiv medan de senare fokuserar på användaren.

3.1 Om invandrares tidnings- och tidskriftsläsning

Inom ramen för en magisteruppsats i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås genomförde **Jervrud** en undersökning vid Malmö stadsbiblioteks periodicaavdelning. Hans syfte var att undersöka några olika invandrargrupper informationsbehov och han intervjuade tolv invandrare om hur deras informationsbehov såg ut och hur de nyttjade informationen, det vill säga vilken typ av tidningar/tidskrifter de läste och vilka typer av artiklar och varför.²⁵ Han använder sig av Wilsons modell om informationsbehov. Det finns två olika typer av informationsbehov: affektiva (känslomässiga, psykologiska) och kognitiva (behov av att exempelvis lära sig något för arbete eller skola). Vilket informationsbehov en person har påverkas inte bara av psykologiska faktorer utan också av samhälleliga och sociala faktorer exempelvis vilken social position individen har eller vill uppnå. I modellen har man alltså en helhetssyn på individen, man tar hänsyn till både psykologiska, sociala och samhälleliga faktorer.²⁶ Jervruds viktigaste slutsats är att invandrarna helst läser periodica på sitt modersmål och om förhållanden i hemlandet. Han menar att detta beror på invandrarnas speciella sociala situation, att man befinner sig i ett främmande land och därför är mån om att behålla den kulturella identiteten. Hans resultat visar att det alltså är de affektiva behoven som dominerar över de kognitiva när det gäller invandrares informationsbehov.²⁷

Lowe Hedman och Helena Eklund (professor i medie- och kommunikationsvetenskap, institutionen för informationsvetenskap vid Uppsala universitet respektive tidigare forskare vid Sociologiska institutionen, Uppsala universitet) genomförde en undersökning om invandrares läsning av svenska dagstidningar och vilken påverkan det har på deras kunskaper i svenska språket och integration i övrigt. De utförde undersökningen på en skola i Uppsala som ordnar kurser i svenska för invandrare. Deras undersökning visar generellt sett att invandrarna har behållit sina massmedievanor från hemlandet. Det är bara när ett specifikt medium varierar innehållsmässigt mycket mellan olika länder som det sker någon större förändring i mediebetendet.²⁸

Invandrarna, menar Hedman & Eklund, är personer som aktivt väljer olika medier i olika syften och där möjligheterna till förbättrade kunskaper i svenska språket finns med som ett motiv för att välja det ena eller andra mediet. Det massmedium som är populärast är televisionen följt av dagstidningen. Den lokala tidningen, Upsala Nya Tidning (UNT), är den som mest uppskattas och läses eftersom den tar upp det som sker lokalt. Men ändå är det relativt få av de tillfrågade invandrarna som prenumererar på en dagstidning. Jämfört med den genomsnittliga familjen i Uppsala kommun är det mindre än hälften så många bland invandrarna i undersökningen som prenumererar på den lokala dagstidningen, cirka 25%

²⁵ Jervrud, Per 1998. *Invandrare och deras informationsbehov på Malmö stadsbiblioteks tidningsavdelning: Representanter från fyra språkgrupper*, s. 59.

²⁶ Jervrud 1998, s. 11-14.

²⁷ Jervrud 1998, s. 57-58.

²⁸ Hedman, Lowe & Eklund, Helena 1998. *Invandrare, språk och dagstidningar*, s. 253.

jämfört med cirka 50% för Uppsala kommuns befolkning i genomsnitt. Hedman & Eklund för sedan ett resonemang om att invandrare tycks föredra tidningar som skriver om de lokala händelserna på ett enkelt språk och menar att det borde finnas en marknad för tidningsföretagen här.²⁹ Detta är något som bekräftas också i min undersökning. De personer som uppgav att de läste väldigt lite på svenska läste i alla fall Metro ibland, se kapitel 6 senare i uppsatsen.

När det gäller läsaktivitet är däremot skillnaden inte lika stor mellan invandrare och Uppsalas befolkning som helhet. Många av invandrarna läser nämligen tidningen på biblioteket eller i skolan. Ungefär 50% av eleverna läser UNT minst två gånger i veckan medan samma siffra för Uppsala kommuns genomsnittliga befolkning är 73%.³⁰

Varför är det så att invandrarna inte prenumererar på någon tidning i större utsträckning? Det mest frekventa svaret på den frågan är att det är för dyrt, men Hedman & Eklund menar att det nog inte är hela förklaringen. Om motivationen fanns där skulle det återspegla sig i läsfrekvensen. De har ju tillgång till tidningen i skolan men ändå är det inte mer än hälften som läser en dagstidning mer än en gång i veckan och en av tio läser aldrig en dagstidning. Hedman & Eklund menar att det är den upplevda språkmässiga och emotionella svårigheten som utgör en minst lika viktig förklaring. De intervjuade eleverna svarar nämligen vid en direkt fråga att det är svårare att ta del av information i tidningen än genom TV. De uppger också att de ofta sitter med lexikon och försöker förstå allt de läser och detta gör att läsa tidningen är en mer ansträngande aktivitet än att se på TV. Dessutom är det lättare att svara att man inte har råd än att svara att den är svårläst. De emotionella hindren har de kanske inte ens tänkt på och kan vara svåra att uttrycka i en intervjusituation.³¹

Sammanfattningsvis pekar resultatet i Hedman & Eklunds undersökning på att läsning av dagstidningar påverkar invandrarnas integration och inläring av svenska språket, men i vilken utsträckning är svårt att säga. Det finns andra faktorer som också är viktiga i sammanhanget. Det är också svårt att avgöra om det är tidningsläsningen som påverkar språkkunskaperna, eller om det är redan goda språkkunskaper som avgör om de läser eller inte.³²

Lennart Weibull och Ingela Wadbring, professor respektive biträdande forskare vid institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet, har skrivit en rapport om invandrades medietillgång och medievanor i Sverige, Göteborg och Västsverige. De jämför sedan uppgifterna med svenskars. De data som används i studien kommer ursprungligen från de frågeundersökningar som årligen genomförs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet.³³

När det gäller att definiera vem som är invandrare använder författarna två definitioner. Den ena utgår från medborgarskapet - svensk medborgare eller inte - den andra från platsen för uppväxten. I den senare har de skilt på personer uppvuxna i Sverige med svenska föräldrar,

---

²⁹ Hedman & Eklund 1998, s. 253-254.

³⁰ Hedman & Eklund 1998, s. 263.

³¹ Hedman & Eklund 1998, s.263-265.

³² Hedman & Eklund 1998, s. 268.

³³ Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela 1999. *De nya svenskarna möter svenska massmedier*, s. 2.

vilket i undersökningen blir detsamma som ”svenskar”, personer uppvuxna i annat land, vilket är detsamma som första generationens invandrare, och personer uppvuxna i Sverige men med minst en förälder uppvuxen utomlands, alltså andra generationens invandrare.³⁴

Ingen av definitionerna är perfekt, hävdar Weibull och Wadbring. De poängterar också att en postenkät med frågor på svenska till stor del utesluter de invandrare som inte behärskar svenska och som inte heller har möjlighet att få hjälp med översättning. Detta bidrar till en överrepresentation för dem som behärskar svenska, vilket innebär att det i resultaten finns en överskattnings av användningen av svenska medier.³⁵

Medietillgången för invandrare är överlag mindre än för svenskar. Detta gäller speciellt för dagstidningar. Det är betydligt färre invandrare som bor i familjer med en morgontidningsprenumeration, cirka 40% för utländska medborgare, jämfört med svenskarnas andel på cirka 75%. En intressant slutsats är dock att skillnaden mellan andra generationens invandrare och svenskar är liten både när det gäller morgontidningsprenumerationer och övriga medier.³⁶

När det gäller medievanor är huvudtendensen att invandrargruppen, oavsett hur den definieras, använder svenska nyhetsmedier i mindre utsträckning än svenskar. Detta är, menar författarna inte särskilt förvånande med tanke på de språkliga och kulturella barriärer som finns. Tröskeln är särskilt hög för dagstidningar, med det intressanta undantaget Metro. Metro är alltså i högsta grad en invandrarnas tidning. Orsaken till denna situation är dock inte ointresse från invandrarnas sida, vilket höga siffror för lokal morgonpress, radionyheter och för tidningen Metro visar. Det stora genomslaget för Metro i Göteborg och Västsverige bland invandrare tyder dessutom på ett stort intresse för lokala nyheter på mindre orter. En annan intressant slutsats är att andra generationens invandrare uppvisar stora likheter med svenskar i samma ålder när det gäller medievanor. Det tyder på att de håller på att integreras i det svenska samhället och växa in i det nya samhällets mediasystem.³⁷

Weibull och Wadbring har också genomfört en undersökning i den invandrartäta stadsdelen Angered i Göteborg. Angered skiljer sig från andra stadsdelar i Göteborg genom en hög andel invånare med annat ursprung än det svenska, cirka 50% av angeredsborna har utländsk bakgrund och ungefär 20% är utländska medborgare, jämfört med cirka sju procent för Göteborgs kommun som helhet. Angered är också annorlunda på så sätt att en stor andel invånare anser sig höra till arbetarfamiljer. Detta får naturligtvis betydelse för hur medieanvändningen ser ut och mönstret skiljer sig dels gentemot övriga Sverige, dels gentemot hela Göteborg. Exempelvis är morgontidningsläsandet mindre - knappt 50% i Angered jämfört med drygt 70% i övriga Göteborg. Den lokala kvällstidningen för Göteborg, Göteborgs-Tidningen (GT), läses i relativt stor utsträckning, framför allt bland andra generationens invandrare. Också när det gäller övrigt tidningsläsande ligger andra generationens invandrare på en hög nivå, nästan på samma nivå som göteborgare allmänt.

---

³⁴ Weibull & Wadbring 1999, s. 3.

³⁵ Weibull & Wadbring 1999, s. 5.

³⁶ Weibull & Wadbring 1999, s. 5-8.

³⁷ Weibull & Wadbring 1999, s. 15.

Sedan undersökningen i Angered genomfördes 1996 har mediesituationen förändrats. Tidningen Metro har startat och hade hösten 1998, kort efter starten, relativt många regelbundna läsare, särskilt bland invandrare. 40% av invandrarna i undersökningen uppgav att de läste Metro minst två gånger per vecka. Göteborgs-Postens räckvidd har också ökat en del, men inte lika mycket som Metros.³⁸

Massmedierna spelar en viktig roll för människors möjligheter att få information om samhället. En viktig källa till samhällsinformation i det svenska samhället är dagstidningar. Det är bland annat här som mycket av den politiska debatten förs.³⁹ Därför är det en viktig demokratifråga att så många som möjligt i det svenska samhället kan ta del av dagstidningar, och samtidigt ett demokratiskt problem att invandrare i betydligt mindre utsträckning än svenskar läser eller prenumererar på en dagstidning. Av undersökningen framgår att invandrarna i regel får information om samhället framför allt via radio och TV, men även tidningar spelar en stor roll, vilket kan verka lite paradoxalt eftersom morgontidningar inte läses i så stor utsträckning i Angered. Weibull och Wadbring förklarar dock detta med att man inte behöver läsa tidningen varje dag för att få information om samhället, utan den kan vara en viktig källa till information även om den läses mer sällan.

Övriga viktiga källor till information om vad som händer i samhället för invandrare är andra människor i deras omgivning, arbetskamrater, släkt, familj och vänner. Särskilt stor roll spelar dessa informationskällor för andra generationens invandrare.

För den första generationen har utländska medier stor betydelse som informationskälla. Det är exempelvis svårt att få del av vad som händer i det gamla landet annat än genom medier från just det landet. Å andra sidan är det knappast information om det svenska samhället som dessa människor vill ta del av via denna kanal.⁴⁰

Filosofie doktor **Birgitta Löwander** som för närvarande är universitetslektor vid Sociologiska institutionen, Umeå universitet undersökte för Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning under slutet av 70-talet och början av 80-talet invandras massmedievanor. Resultaten finns publicerade i en rad rapporter. I en rapport från 1981 jämförs invandrare från Finland, Grekland och Jugoslavien. Med syfte att studera massmedieanvändningen på modersmålet och deras möjlighet att utnyttja massmedierna koncentrerar sig Löwander på variabler som kön, kunskaper i svenska, utbildning, motivation och ålder. Den variabel som har störst betydelse för massmedieanvändningen på modersmålet är svensk kunskaper. De som behärskar svenska i minst utsträckning är också de som flitigast utnyttjar medier på modersmålet. Även ålder och utbildning är dock viktiga variabler. Ju äldre invandrarna är desto mer använder de etermedia på modersmålet, men när det gäller dagstidningsläsning finns inga skillnader. Massmedieanvändning på modersmålet ökar med kortare utbildning.⁴¹

---

³⁸ Weibull & Wadbring 1999, s. 15-17

³⁹ Weibull & Wadbring 1999, s. 19

⁴⁰ Weibull & Wadbring 1999, s. 17-18.

⁴¹ Löwander, Birgitta 1981. *Invandrare i mediasamhället 6: Tillgång, tillgänglighet, användning och användbarhet: Om massmedia för invandrare från Finland, Jugoslavien och Grekland*, s. 28-29.

När det gäller dagstidningsläsandet konstaterar Löwander att det finns en högre konsumtion på modersmålet bland dem som inte kan svenska, men skillnaden mellan dem som kan svenska och dem som inte kan svenska är inte lika tydliga som för radiolyssnade och TV-tittande. Skillnaderna är tydligast bland greker och minst tydliga när det gäller jugoslaver.⁴² För finländarna är sambandet mellan utbildning och dagstidningsläsning på finska tydligt. De som har kort utbildning läser dagstidningar på finska i större utsträckning än de med längre utbildning. Bland grekerna är det de personer med medellång utbildning som flitigast läser dagstidningen på grekiska.⁴³ När det gäller ålder är inte det någon betydelsefull faktor för läsning av finska tidningar. Det finns ingen tydlig skillnad mellan de äldre och de yngre. I den jugoslaviska och grekiska gruppen är förhållandet detsamma, det finns inga tydliga skillnader mellan personer i olika åldrar.⁴⁴

Löwander jämför också boklånet. De som uppger att de brukar låna ofta är de med goda svensk-kunskaper, men skillnaderna är små mellan de olika invandrargrupperna.⁴⁵ I den finska gruppen är boklånet mest utbrett bland dem med längre utbildning. Bland grekerna är det de personer med medellång utbildning som lånar böcker på grekiska mest frekvent.⁴⁶ Återkommande boklån i den finska invandrargruppen är det mest åldersgruppen 30-40 år som står för. I den jugoslaviska gruppen finns inga tydliga samband och i grekernas fall är det de mellan 30 och 40 år som lånar böcker flitigast.⁴⁷

Sammanfattningsvis är invandrare flitiga mediebrukare, men det finns vissa barriärer som gör att invandrare har ett mindre nyttjande av och tillgång till svenska medier än svenskar. Den kanske viktigaste barriären är bristande språkkunskaper, detta förhållande gäller framför allt dagstidningar som av många invandrare upplevs ha ett svårt språk. En annan viktig barriär är bristande utbildning. De ovanstående undersökningarna visar att det är personer med högre utbildning som mest utnyttjar svenska massmedia. Ålder utgör ytterligare ett hinder.

Ett annat mönster som man kan se är att de yngre invandrarnas medievanor inte skiljer sig jämfört med svenskars i lika stor utsträckning som de äldre invandrarnas medievanor. Ytterligare en viktig faktor som de ovanstående forskarna tror påverkar invandras medievanor är bristen på lokala dagstidningar skrivna på ett lättförståeligt språk, något som det flitiga läsandet av tidningen Metro i Stockholm och Göteborg tyder på.

4. Teoretisk bakgrund

I detta kapitel kommer jag att ta upp den teoretiska bakgrund som uppsatsen grundar sig på och jag koncentrerar mig då på lästeorier och teorier om språk och identitet.

---

⁴² Löwander 1981, bilaga 2, s. 4-5.

⁴³ Löwander 1981, bilaga 2, s. 6.

⁴⁴ Löwander 1981, bilaga 2, s. 10.

⁴⁵ Löwander 1981, bilaga 2, s. 5.

⁴⁶ Löwander 1981, bilaga 2, s. 6.

⁴⁷ Löwander 1981, bilaga 2, s. 10-11.

4.1 Språket och identiteten

För att kunna skriva något om språk och identitet måste man först definiera vad dessa begrepp står för. Dessa två begrepp är centrala inom många vetenskaper, bland annat filosofi, psykologi, sociologi och socialpsykologi men det finns ändå en betydande oenighet kring hur man ska definiera begreppen. Det kanske är så att en viss diskussion inom ett ämne leder till konstruktiv vetenskaplig diskussion och det behöver inte vara något negativt att vara oenig om även centrala begrepp.

4.1.1 Identitet

Berit Prack är universitetsadjunkt vid Institutionen för Hälsa och Samhälle, Högskolan i Halmstad och hon skrev 1995 en rapport om kultur, identitet och språk. Enligt henne kan den kanske enklaste definitionen av begreppet identitet vara att det utgör svar på frågor som Vem är jag? Vem tror jag mig vara? Vem tror andra att jag är? Gemensamt för de flesta definitioner av begreppet identitet är också att det innehåller två aspekter, nämligen särskildhet och kontinuitet (gemenskap). Identitet innebär då för det första att någon upplever sig själv som en egen individ och som bärare av särskilda kännetecken, en karaktär, som gör att man inte blandas ihop med någon annan. För det andra kan identitet också innebära likhet, att någon/något är exakt likadan som någon/något annat.⁴⁸

Uttryckt på lite annat sätt kan man säga att det finns en subjektiv och en objektiv aspekt av identiteten. Lange & Westin uttrycker det så här:

Till det mänskliga medvetandets mest utmärkande drag hör reflexion, en förmåga till en slags självmonitorering som ligger till grund för de ömsesidiga speglingar, som präglar sociala interaktioner: jag själv finns som en "någon" i mitt eget medvetande. Jag är medveten om att jag även finns i andras medvetanden. Jag är medveten om att dessa andra finns i mitt.⁴⁹

Det subjektiva hos min identitet kan liknas vid en inre scen där både världen, de andra och jag själv framträder och konkretiseras i begreppet "identitet inför sig själv". Den objektiva sidan hos identiteten kan konkretiseras i begreppet "identitet för och genom andra". Med "genom andra" menas de sätt som andra identifierar och definierar en individ, det vill säga tilldelar eller tillskriver honom en identitet.⁵⁰

Man kan i detta sammanhang också tala om personlig och kulturell/kollektiv identitet samt etnisk identitet. Personlig identitet hör ihop med en känsla av att uppleva sig själv som en egen individ, att uppleva att man själv har olika karaktärsdrag som gör att man inte blandas ihop med någon annan. Personlig identitet hör då ihop med särskildhet. Men en person kan förutom sina egna karaktärsdrag även uppleva de värderingar som är karakteristiska för den kultur i vilken hon eller han lever som en del av sin personliga identitet. Här pekar alltså termen identitet på en individs förbindelse med sitt folks unika värderingar. Här kan man urskilja

---

⁴⁸ Prack, Berit 1995. *Kultur, identitet, språk: En studie av det mångkulturella samhället*, s. 28.

⁴⁹ Lange, Anders & Westin, Charles 1981. *Etnisk diskriminering och social identitet: En rapport från Diskrimineringsutredningen*, s. 184.

⁵⁰ Lange & Westin 1981, s. 185-187.

identitetens två betydelser, särskildhet och kontinuitet/gemenskap. När dessa två blandas samman bildas något som kallas inre identitet.⁵¹

Etnisk identitet är en kollektiv upplevelse av den egna identiteten. Den innehåller särskildhet och gemenskap/kontinuitet precis som den personliga identiteten, men framför allt en historisk kontinuitet.⁵² Vidare kan den etniska identiteten sägas vara en typ av gruppidentitet som uppstår ur verkliga eller upplevda gemensamma band såsom språk, ras eller religion.⁵³

Enligt psykologen E. H. Erikson är kontinuiteten själva kärnan i identiteten. Det är viktigt att vara ett med sina minnen eftersom nuvarande bild av en själv kopplas samman med tidigare bilder och bildar en helhet. Men minnet har också att göra med yttre faktorer som uppfattas genom sinnena såsom språk, musik och mat. Vidare är de sinnesintryck en människa växer upp med en kombination av kultur och natur. Den dag då man förlorar bilderna, dofterna och smakerna går också en del av ens identitet förlorad. Känslan av sammanhang och helhet som är så centrala i identitetsupplevelsen går förlorad. Därmed kan en person som byter miljö känna att en del av identiteten försvinner i och med att det sinnliga igenkännandet går förlorat.⁵⁴

Alla ovanstående författare ingår i en central forskningsinriktning inom socialpsykologin som kallas symbolisk interaktionism. Inom den symboliska interaktionismen studerade man jagets och medvetandets uppkomst och utveckling i samspel med den sociala miljön. Man studerade också mening och medvetande och menade att dessa är verkliga företeelser grundade i materiella fenomen.⁵⁵ En tidig företrädare för den symboliska interaktionismen, sociologen Thomas, uttrycker det på följande sätt: "Om människor definierar något som verkligt, blir det verkligt i sina konsekvenser".⁵⁶ Med detta menade han att vi i viss mån är oberoende av den objektiva verkligheten och att vi kan definiera vår egen verklighet eller verkligheter. Men detta betyder inte att allt är möjligt utan snarare att även det omöjliga, om det definieras som verkligt, kan få möjliga konsekvenser.⁵⁷ De symboliska interaktionisterna menar alltså att det finns ett samband och ett ömsesidigt förhållande mellan vårt medvetande och den fysiska verkligheten.⁵⁸

Sammanfattningsvis innehåller identiteten både en subjektiv och en objektiv aspekt och vi kan definiera identiteten som svar på frågorna Vem är jag? och Vem tror andra att jag är? Vi kan också i olika sammanhang tala om personlig identitet och etnisk identitet.

---

⁵¹ Prack 1995, s. 29.

⁵² Prack 1995, s. 29.

⁵³ Edwards, John 1994. *Multilingualism*, s. 125.

⁵⁴ I Prack 1995, s. 30.

⁵⁵ Borgström, María 1998. *Att vara mitt emellan: Hur spanskamerikanska ungdomar i Sverige kan uppfatta villkoren för sin sociokulturella identitetsutveckling*, s. 24.

⁵⁶ Lange & Westin 1981, s. 180.

⁵⁷ Lange & Westin 1981, s. 180.

⁵⁸ Borgström 1998, s. 24.

4.1.2 Språk

Kommunikation är centralt för att vi ska kunna utveckla en identitet. Denna kommunikation kan ske på många sätt, men framför allt genom språket. Med språk menar jag då framför allt verbala uttryck som kan förmedlas muntligt eller skriftligt. Det finns forskare som menar att språk också kan vara kroppsspråk (till exempel gester, miner och röstens tonläge), andra expressiva möjligheter och uttryck såsom konst i form av dans, musik och bildkonst.⁵⁹

Med andra ord kan man säga att ”språket är ett system av symboler, genom vilka individen kan beskriva både den yttre värld, den verklighet som omger henne/honom och sin egen inre värld, sin inre verklighet, samt förhållandet, relationen mellan dessa två”.⁶⁰

Språket är dock inte opartiskt eller neutralt utan det är i hög grad socialt konstruerat. Det får sin betydelse just genom att det lärs in och används socialt, i samspel med andra människor. Det råder också ett dialektiskt förhållande mellan språket och verkligheten, båda påverkar varandra, språket påverkar hur vi uppfattar verkligheten genom att ge oss kategorier att utgå ifrån. Men verkligheten formar också språket på så vis att det ska uppfylla de behov vi har av att beskriva verkligheten. Språket är alltså en mellanvärld mellan människan och omvärlden. Denna mellanvärld filtrerar de signaler som vi kan skicka ut och tolkar de signaler som kommer utifrån. Men språket har en funktion som sträcker sig längre än att bara kommunicera verbala budskap. Det är en förutsättning för kognitiv och begreppslig utveckling. Med språket bildar vi begrepp och därigenom lär vi oss handskas med omgivningen. Språket är alltså ett verktyg för att förstå omvärlden, men också ett verktyg för att förändra världen eftersom vi genom språket får ett verktyg för självanalys, för analys av omvärlden och möjlighet att se sambandet mellan omvärlden och en själv.⁶¹

Samtidigt som språket är vårt viktigaste analysinstrument är det också hela tiden påverkat av det som ska analyseras. Det bär och förmedlar de attityder och värderingar som finns i den verklighet som ska beskrivas. Språket avspeglar maktförhållanden i samhället och är samtidigt med om att föra vidare samma maktförhållanden.⁶²

Om man försöker sammanfatta ovanstående resonemang kan man säga att språket är ett viktigt instrument för oss människor. Men språket är också mer än ett instrument eller verktyg, det är på ett sätt förutsättningen för vår mänskliga existens eftersom vi genom språket kan kommunicera och kommunikation är något väldigt centralt för oss som människor.

4.1.3 Sambandet mellan språk och identitet

Språket är alltså viktigt i våra liv. Det är genom språket vi definierar oss själva till stor del. Som det tidigare avsnittet om identitet visat så finns det en relation och ett ömsesidigt beroende mellan den yttre verkligheten, omvärlden, och vårt medvetande. I denna interaktion är språket centralt. Individens identitet utvecklas i interaktion med andra individer som i sin

---

⁵⁹ Prack 1995, s. 46.

⁶⁰ Skutnabb-Kangas 1981, s. 12.

⁶¹ Skutnabb-Kangas 1981, s. 12.

⁶² Skutnabb-Kangas 1981, s-12-13.

tur påverkar denna interaktion. Och vår interaktion med andra sker också till stor del genom språket.⁶³

En central teoretiker i detta sammanhang är G. H. Mead. Jaget är väsentligen en social konstruktion som uppstår i den sociala erfarenheten menar denne. Och för att kunna göra sociala erfarenheter är vi beroende av kommunikation och denna kommunikation sker genom språket. Det behöver nu inte bara vara det talade språket utan han menar också att kroppsspråk och även tänkande är ett slags språkliga handlingar. Han menar att kommunikation är väldigt viktigt för oss människor. Det hjälper individen inte bara att meddela sig med andra, utan i lika hög grad hjälper det honom/henne att meddela sig med sig själv. Kommunikationen hjälper alltså människan att bli ett objekt för sig själv. Det är också när människan behärskar att se på sig själv som ett objekt som hon får en identitet, hon blir ett jag.⁶⁴

När man kommer som invandrare till ett nytt land och lever bland människor med annan kultur blir språket extra viktigt. Detta är något som man kanske tidigare inte tänkt på eller upplevt som särskilt viktigt. Naturligtvis finns det för invandrarna andra viktiga saker som definierar deras identitet, det kan vara religion eller andra kulturella sedvänjor.⁶⁵ För iranier i Sverige verkar inte religionen spela någon större roll, eller åtminstone inte lika stor roll som i Iran där allt i samhället påverkas av islam, det är få som regelbundet utövar religionen eller har kontakt med muslimska församlingar.⁶⁶

Sammanfattningsvis finns alltså ett starkt samband mellan språket och identiteten eftersom det är genom språket vi definierar oss själva och det är när vi gör det som vi får en identitet.

4.1.4 Modersmålets betydelse

Vad är modersmål? Vid en första anblick kan det tyckas finnas ett självklart svar på den frågan, som enspråkig behöver man sällan fundera över detta. Men som tvåspråkig uppstår ibland situationer då ens modersmål ifrågasätts av olika anledningar. Därför kan det också finnas ett behov av att definiera begreppet modersmål på ett mer systematiskt sätt. Etniska grupper definieras ofta utifrån modersmålet. De sägs tillhöra en språklig minoritet just på grund av modersmålet och deras språkliga och andra rättigheter grundar sig just på modersmålet. Detta gäller särskilt för folkgrupper som inte skiljer sig på något signifikant sätt utifrån några andra karakteristika gentemot majoritetsbefolkningen än just genom språket. Modersmålet har alltså ett stort symbolvärde.⁶⁷ I det här sammanhanget kommer man också in på frågor om tvåspråkighet. Det finns två olika typer av tvåspråkighet om man definierar den utifrån inlärningsförhållandena. Om båda språken lärs in från födseln talar man om simultan tvåspråkighet och om man lär sig ett andra språk först sedan det första blivit etablerat används

---

⁶³ Borgström 1998, s. 24.

⁶⁴ Mead, George H. 1976. *Medvetandet, jaget och samhället från socialbehavioristisk ståndpunkt*, s. 109 ff.

⁶⁵ Berggren, Olaf 1989. *Språket: En tillgång*. Ingår i *Språk=identitet: Arbetsbok i bibliotekservice för invandrare*, s. 5.

⁶⁶ Nordström 1991, s. 30.

⁶⁷ Skutnabb-Kangas 1981, s. 20.

termen successiv tvåspråkighet.⁶⁸ För mina informanter handlar det om successiv tvåspråkighet, det vill säga de har lärt sig svenska först efter att ha etablerat sitt modersmål.

Tove Skutnabb-Kangas arbetar vid Roskilde universitetscenter, Institut for sprog og kultur som associerad professor. Enligt henne finns det en mängd olika definitioner på begreppet modersmål beroende på vilken vetenskap man tillhör eller i vilket sammanhang definitionen används. Dessutom kan definitionen förändras under livets gång och modersmålet och tvåspråkigheten är ingenting konstant utan i högsta grad en process snarare än ett tillstånd.⁶⁹ Sammanfattningsvis kan modersmålet definieras utifrån:

- *Ursprung*, alltså det språk som man lär sig först och som modern talar. Denna definition används ofta inom sociologin.
- *Kompetens*, språket som man behärskar bäst. Detta är ju till synes en otvetydig och enkel lingvistisk definition, men problemet är att om man är tvåspråkig så behärskar man i regel ett visst område på det ena språket men inte på det andra, det vill säga man använder språken i olika situationer vilket gör det problematiskt att säga att man är bättre på det ena eller det andra språket.
- *Frekvens* (funktion eller användning), alltså hur ofta man använder språken. Detta är en definition som används inom sociolingvistik. Det språk som används mest är modersmålet. Inte heller denna definition är dock oproblematiserad eftersom det språk man tvingas använda i arbetet eller studierna kanske är ett språk som man inte behärskar till fullo.
- *Personlig identifikation*, modersmålet är det språk som man identifierar sig med. Detta är en definition som används inom socialpsykologin och det är den som Skutnabb-Kangas tycker är den mest adekvata, förutsatt att individen inte utsätts för något yttre tryck.⁷⁰

Modersmålet förknippas ofta med starkare känslor och stort symbolvärde jämfört med andraspråket. Många tvåspråkiga säger att det nya språket känns ytligare, kallare och mer intellektuellt. Man kan uttrycka sig mycket väl på det andra språket men det sätter inte lika djupa spår i personligheten som modersmålet. Detta hänger samman med att det är i barndomen vi blir socialiserade in i samhället och denna socialisering sker till stor del rum genom språket.⁷¹ Vidare är det ju ofta så att man lär sig det andra språket senare i livet än modersmålet, det vill säga man kan redan ett språk och därmed har man redan sin världsbild klar. Man har redan gått igenom den process som det innebär att sätta ord på vaga, abstrakta företeelser och att utforska och benämna sin värld och enligt Skutnabb-Kangas är det varken nödvändigt eller möjligt att genomgå samma process en gång till utan man överför begrepp direkt från sitt modersmål till det andra språket.⁷² Modersmålet är alltså en viktig del i en människas identitet eftersom det på ett annat sätt är färgat av minnen, känslor och erfarenheter. Vi behöver det för att få tillgång till vårt inre.

⁶⁸ Hyltenstam, Kenneth 1995. Tvåspråkighet. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd. 18, s. 526.

⁶⁹ Skutnabb-Kangas 1981, s. 20, 26.

⁷⁰ Skutnabb-Kangas 1981, s. 22-26.

⁷¹ Skutnabb-Kangas 1981, s. 49-57.

⁷² Skutnabb-Kangas 1981, s. 49-57.

Ett exempel på modersmålets betydelse för en enskild person tar Skutnabb-Kangas upp: Matti Laukoski i Örebro. Han arbetar bland annat med tolkutbildning och är alltså i mycket hög grad tvåspråkig efter tjugo år i Sverige. Matti säger att han när som helst kan säga till vilken kvinna som helst, till exempel i kön vid en korvkiosk, ”Jag älskar dig”. Han vet vad det betyder, med sitt huvud, men det är bara ord som kommer ur munnen på honom, det väcker inga känslor hos honom. När han däremot säger motsvarigheten på finska..... Då känns det överallt! Och det är starka känslor. På finska kan han säga det bara till sin fru (som också är finsk) och eventuellt några andra....⁷³

Men denna uppfattning om modersmålets betydelse är starkt debatterad, särskilt i den diskussion som här i Skandinavien har uppstått kring halvspråkighet.⁷⁴ Det finns forskare som menar att modersmålet inte alls har den emotionella betydelse som Skutnabb-Kangas och andra hävdar. Ett exempel är Lars Henric Ekstrand som tillsammans med bland annat Skutnabb-Kangas var aktiv i debatten om halvspråkighet.⁷⁵ Han hävdar att ”Språk och andra intellektuella faktorer har ganska litet att göra med sociala, emotionella och personlighetsfaktorer. Känslor förmedlas i högre grad via kroppsspråk och annan, ickeverbal kommunikation”.⁷⁶

Modersmålet har alltså stor betydelse för oss eftersom det är genom det vi i barndomen för första gången upplever och upptäcker världen. Det finns varken behov av eller möjlighet till det på samma sätt senare i livet. Andra språk kommer alltid att vara mindre betydelsefulla, i alla fall på det känslomässiga planet.

4.1.5 Sammanfattning

I ovanstående avsnitt har det visat sig att språket har stor betydelse för identiteten och tvärtom har identiteten stor betydelse för språket. Man kan alltså säga att språk och identitet är mycket beroende av varandra. Utan det ena skulle det andra inte existera. Identiteten hjälper oss att utveckla ett språk och språket hjälper oss att utveckla en identitet eftersom vi genom detta kan kommunicera, både med oss själva och med andra och därigenom definiera oss själva. Och modersmålet är särskilt viktigt för oss eftersom det är genom det vi framför allt upplever känslor. Efter att ha påvisat detta kan man ställa sig frågan om vilken betydelse läsning har för vår identitet. Läsning är ju också en i högsta grad språklig aktivitet.

4.2 Teorier om läsning

Efter att ha konstaterat att identiteten och språket är två viktiga komponenter i människors liv går jag vidare till ett kanske inte lika fundamentalt men icke desto mindre viktigt ämne som

---

⁷³ Skutnabb-Kangas 1981, s. 56.

⁷⁴ För en kort sammanfattning av denna debatt, se Rantala, Päivi 1999. *Finska, svenska eller båda? En undersökning av läs- och biblioteksvanor hos andragenerationens finska invandrare*, s. 33-36. För en lite mer utförlig genomgång, se Bratt-Paulston, Christina 1983. *Forskning och debatt om tvåspråkighet: En kritisk genomgång av svensk forskning och debatt om tvåspråkighet i invandrarundervisningen i Sverige från ett internationellt perspektiv: En rapport till Skolöverstyrelsen*.

⁷⁵ Rantala 1999, s. 33-36.

⁷⁶ Skutnabb-Kangas 1981, s. 32.

läsning. Jag kommer här att redogöra för tre olika teorier om läsningens betydelse för människor.

4.2.1 SKRIN-projektet/Furhammar - olika läskategorier

Projektet Skriftkultur och mediebruk i nordiska familjer (SKRIN) var ett samnordiskt projekt som undersökte orsaker till varför människor läser och deras ändamål med läsningen. Tre oberoende projektgrupper var involverade i projektet, en i Norge med Per Egil Majvatn vid Norsk Senter for Barneforskning i Trondheim som ledare, en i Danmark under Steen Folke Larsen vid Århus Universitet och en i Sverige under Erland Hjelmkvist vid Göteborgs universitet.⁷⁷ Jag kommer här att ta upp en rapport från detta projekt, Sten Furhammars *Varför läser du?* och nedanstående avsnitt bygger på denna bok om inget annat anges.⁷⁸ Furhammar utgår från ett individualpsykologiskt perspektiv, som innefattar upplevelsen av läsning, betydelse och värde av läsningen samt vilken roll läsningen har i personernas liv. Han koncentrerar sig på den frivilliga läsningen, det vill säga när läsningen konkurrerar med andra fritidsaktiviteter. I studien har man intervjuat åttio personer om deras läsning och försökt få svar på följande:

- Mötet med läsande och berättande under barndomen
- Vad och hur mycket personen läser för närvarande
- Vilket utbyte säger sig personen få av läsning
- Utnyttjande av andra medier

De lade i undersökningen en viss tyngdpunkt vid punkt tre eftersom de tyckte att en persons uppfattning om det egna läsutbytet var ett centralt uttryck för dennes förhållande till läsning.

---

⁷⁷ Furhammar, Sten 1996. *Varför läser du?* s. I i Summary.

⁷⁸ Furhammar 1996, s. 16, 133-145.

Furhammar beskriver en modell för att karakterisera läsutbytet. Teoretiskt bygger den på Steen F. Larsens kunskapstaxonomi. Denna taxonomi har sedan överförs till läsning:

Taxonomi för läsutbyte

	Upplevelse	Instrumentalitet
Personlig	Personlig upplevelse-läsning	Personlig instrumentell läsning
	Identifikation	Självreflektion
Opersonlig	Opersonlig upplevelse-läsning	Opersonlig instrumentell läsning
	Avkoppling	Information

Källa: Berntsen & Larsen 1993, *Läsningens former*, s. 19

Furhammar använder Larsens taxonomi för sitt resonemang om utbyte av läsning och betonar då innehållet i relationen mellan text och läsare. Innehållet ses som ett transaktionistiskt förhållande mellan läsare och text. Det betyder i det här sammanhanget att det finns ett samspelsförhållande mellan en bestämd läsare och en bestämd text som gör varje läsupplevelse unik på ett eller annat sätt.

Fenomenet upplevelse är knutet till det närvarande i form av en bestämd fysisk eller psykisk situation. När situationen upplöses gör också upplevelsen det. Detta då till skillnad från den instrumentella förståelsen som förutsätter att upplevelsen/erfarenheten kan abstraheras från den fysiska situationen och tillämpas i andra sammanhang eller situationer. Skillnaden mellan ett upplevelseorienterat och ett instrumentellt utbyte kommer då att beröra den traditionella uppdelningen mellan kroppsligt och andligt. Det kroppsliga representeras av det upplevelseorienterade, situationsbundna utbytet medan det andliga representeras av det abstrakta, instrumentella utbytet. På liknande sätt kan man i den andra dimensionen med uppdelning mellan personligt och opersonligt läsande av texten se en parallell till den traditionella uppdelningen mellan subjektivt och objektivt.

Distinktionen mellan personligt och opersonligt kräver en bestämning av det vi kallar läsarens identitet som person. Vid den personliga läsningen är denna instans engagerad i texten. Vid den opersonliga läsningen befinner den sig utanför läsare-text-relationen.⁷⁹

Enligt Furhammar kännetecknas den personliga läsningen av att läsaren intar en reflexiv hållning, och deltar som person i läsupplevelsen. Om det handlar om upplevelseläsning så tar läsaren del i de skildrade människornas liv, han dömer och bedömer. Texten förstås i ljuset av läsarens eget förhållande till det som texten handlar om samtidigt som detta förhållande får en belysning från texten. Om det däremot handlar om en instrumentell läsupplevelse visar sig

⁷⁹ Furhammar 1996, s. 148.

reflexiviteten i att läsaren får insikt i aspekter på sin relation till omvärlden via texten samtidigt som han förstår texten mot bakgrund av sitt förhållande till omvärlden.

Opersonlig läsning däremot är uttryck för en relation mellan läsare och text utan social förpliktelse. Läsaren intar betraktarens roll i förhållande till händelser och personer i berättelsen. Denna frånvaro av social förpliktelse ger oss insikten att texten saknar betydelse för läsarens förhållande till sig själv och till andra människor eller omvärlden i stort. I opersonlig läsning saknas alltså de sociala förpliktelser som ryms i våra mänskliga relationer, avsändaren är likgiltig för läsaren och texten är fristående från ett socialt sammanhang. Den personliga läsningen kan däremot betraktas som en social aktivitet och relationen text-läsare är jämförbar med andra sociala relationer i våra liv.

Av ovanstående resonemang uppstår sedan fyra olika läsutbyteskategorier:

Opersonlig upplevelseläsning

Läsningen är till stor del upplevelseorienterad och engagerar inte läsaren på det personliga planet. Läsaren håller sin person och verklighetsuppfattning utanför läsningen. Läsaren intar en observatörsroll. Läsoplevelsen karakteriseras av att den framstår som ett resultat av textens egenskaper snarare än ett samspel mellan text och läsare. Händelserna i berättelsen är det viktiga, upplösningen är det intressanta. ”Läsningen har karaktär av tidsfördriv och underhållning”.⁸⁰

Personlig upplevelseläsning

Det primära utbytet av läsningen är upplevelser vilkas innehåll präglas av läsarens personliga identitet. Läsningen karakteriseras av att läsaren reflekterar över sin läsning. Läsningen är ett samspel mellan läsaren och texten. Läsningen inriktar sig på upplevelser under läsningens gång och inte på berättelsens slut. ”Läsoplevelsena har snarare karaktär av erfarenheter än förströelse och tidsfördriv”.⁸¹

Opersonlig instrumentell läsning

Läsningen har en funktion som redskap utan att vara knuten till läsarens personliga identitet. Läsaren hämtar insikt eller kunskap som kan omsättas till andra relationer utanför läsningen. Läsoplevelsen kännetecknas av att läsningen ger i utbyte en till andra relationer omedelbart överförbar insikt eller kunskap. ”En sådan insikt berör områden som läsaren inte har något personligt förhållande till eller kan abstraheras från sådana förhållanden”.⁸²

Personlig instrumentell läsning

Läsningen utgör ett redskap i förhållande till läsarens personliga identitet. Läsaren reflekterar över sin identitet eller sin livssituation för att få ökad självinsikt. Läsoplevelsen kännetecknas av att läsningen har en terapeutisk funktion. ”Den terapeutiska effekten kan uppträda i flera olika former. De mest typiska är självreflektion, hållningsbearbetning, tröst, orosdämpning och distansering till en problematisk verklighet”.⁸³

---

⁸⁰ Furhammar 1996, s. 140.

⁸¹ Furhammar 1996, s. 141.

⁸² Furhammar 1996, s. 143.

⁸³ Furhammar 1996, s. 144.

Dessa kategorier, påpekar Furhammar, berör alltså inte vad som läses utan hur och varför det läses. Detta hindrar dock inte att det finns ett starkt samband mellan läsningens funktion och valet av text.

Det är också så att dessa kategorier inte har några skarpa gränser och det är inget som hindrar att de förekommer samtidigt i samma lässituation. Denna samtidighet kan ha olika karaktär. Utbytesformerna kan förekomma samtidigt utan att den ena har lett till den andra men en form av utbyte kan också i vissa fall ge upphov till en annan form av utbyte.

Man kan t ex tänka sig, att en mamma, som läser en text om föräldrar och barn som personlig upplevelseläsning, får en stark insikt om sina relationer till de egna barnen. I detta fall kan man se att ett personligt instrumentellt utbyte kan härledas från den personliga upplevelseläsningen.⁸⁴

Detta fenomen kallar Furhammar för generering eller överskridande.

Enligt Furhammar finns det alltså i princip fyra olika sätt att förhålla sig till en text på, antingen läser man personligt eller så läser man opersonligt. Inom dessa två dimensioner finns sedan instrumentellt och upplevelseinriktat läsande.

4.2.2 Ross - läsning för livskunskap

Catherine Sheldrick Ross är professor vid Faculty of Information and Media Studies, University of Western Ontario i London, Kanada. I nedanstående avsnitt redogör jag för en rapport av Ross.⁸⁵ I *Finding without seeking: What readers say about the role of pleasure reading as a source of information* har Ross undersökt 194 storläsares svar på framför allt två frågor, nämligen:

Har det varit någon bok som har hjälpt dig eller haft stor betydelse i ditt liv på ett eller annat sätt? På vilket sätt hjälpte den dig och på vilket sätt hade den stor betydelse?
Vad tycker du om att läsa en bok flera gånger?

Hon fokuserar på fritidsläsning för nöjes skull och kommer fram till att de flesta personer kunde identifiera sig med frågan om en bok som hade påverkat deras liv, men att runt 20% av informanterna sade att de läste enbart för underhållningens skull och inte för att bli förändrade eller att de inte kunde peka ut en enda bok som haft särskilt stor betydelse utan det var snarare den ackumulerade mängden av läsning som spelade roll.

Resultatet av studien presenteras i form av sju kategorier av betydelsefulla förändringar som de utpekade böckerna hade medfört:

- Uppvaknande/ nya perspektiv/ nya möjligheter
- Samhörighet med andra/ medvetenhet om att inte vara ensam

---

⁸⁴ Furhammar 1996, s. 145.

⁸⁵ Ross, Catherine Sheldrick 1998. *Finding without seeking: What readers say about the role of pleasure reading as a source of information*, s. 344-354.

- Mod att genomföra en förändring
- Accepterande av en situation
- Oegennyttig förståelse av världen

En analys av de titlar som läsarna hade valt ut som betydelsefulla i deras liv visar att alla, oavsett om de var skönlitterära eller inte, hade en berättande form. Den bok som pekades ut var den som berättade läsarens egen historia. Men det bör påpekas att denna historia kanske bara ses av den specifika personen. Det går inte att objektivt definiera historien.

Ross menar också att det finns ett samband mellan text och läsare. Hon refererar här till filosofen Ricoeur som menar att det finns en ömsesidighet mellan text-tolkning och själv-tolkning. Det är detta som förklarar varför läsarna redogjorde för valet av en bok för nöjesläsning och sedan hittade insikter i den som de kunde relatera till sitt liv.

Läsarna spelar alltså en stor roll för nytolkning av en text. De utökar betydelsen av texten genom att de läser den i sitt eget livs sammanhang. De återskapar texterna på ett kreativt sätt och förvandlar dem till en kraftfull källa till tröst eller varning, identitetsbekräftelse eller stöd till förändring.

Man kan alltså sammanfatta Ross resonemang med att när personer läser böcker för nöjes skull så hittar de information i det de läser som de har nytta av i sitt eget liv.

4.2.3 Appleyard - om läsningens funktion hos vuxna

J. A. Appleyard är professor i engelsk litteratur vid Boston College i Boston, USA. I sin bok *Becoming a Reader* skapar Appleyard en modell för människors läsutveckling från barndom till vuxen ålder.⁸⁶ Hans modell grundar sig på den tyskamerikanske psykologen Erik Homburger Eriksons utvecklingspsykologi och omfattar fem olika läsroller som läsarna intar och han knyter dem till olika åldrar.

Boken handlar om läsning och om hur människor blir läsare. Fokus ligger på samspelet som uppstår mellan läsaren och texten och särskilt de förändringar hos läsaren som skapar samspelet. Det är många olika faktorer som formar mottagligheten hos varje enskild läsare, såsom individuella karaktärsdrag, personlig bakgrund, utbildning, socialgruppens värderingar under uppväxten och den rådande kulturen. Men Appleyard tror att det dessutom, utöver dessa konkreta omständigheter, förefaller finnas en uppsättning egenskaper som utvecklas enligt ett ganska regelbundet mönster som påverkar en persons sätt att läsa under uppväxten. Han anser alltså att detta mönster existerar och är möjligt att beskriva och till viss del också förklara. Han menar att förståelsen av hur det fungerar kan hjälpa till vid utformningen av en modell för litteraturundervisningen.

Det mest utmärkande för vuxnas läsning är att de väljer att läsa och är mycket medvetna om att det sker helt frivilligt och i konkurrens med andra fritidsaktiviteter. Vuxna väljer hur och

⁸⁶ Nedanstående avsnitt baseras på Appleyard J. A. 1990. *Becoming a Reader: the experience of Fiction from Childhood to Adulthood*, s. 3, 11-15, 163-193.

vad de läser utifrån egna motiv och den respons de söker. Därför kallar Appleyard de vuxna läsarna pragmatiska läsare. De läser alltså alla typer av texter och på en mängd olika sätt. Men läsningen fyller framför allt tre olika psykologiska behov hos vuxna, nämligen flykt, sanningssökande och upptäckande av användbara bilder (discovering usable images).

Vad är det då de vuxna flyr från? Det mest generella svaret är, enligt Appleyard, leda och frustration samt svårlösta dagliga problem. Ytterst är det distraktion som läsningen ger. En annan version av motivet är att läsningen inte bara innebär flykt från problemen utan även flykt från det besvärliga hanterandet av problem. Vuxna läsare gör ofta skillnad mellan utmanande och krävande litteratur å ena sidan och "flyktlitteratur" (escape reading) på samma sätt som skolungdomar gör skillnad på det som ska läsas i skolan och det som läses frivilligt. En viktig funktion som denna "flyktlitteratur" erbjuder är att den undertrycker önskningar och fruktan.

Den andra orsaken till att vuxna läser är att de söker visdom och vänder sig till skönlitteraturen för att få insikter om sina egna liv. Den förståelse som vi uppnår med mognad innebär att vi känner igen och söker kunskap i texter vars mönster liknar våra egna liv. Vi tror att det finns en objektiv sanning i någon erfarenhet som vi ännu inte har gjort men som någon visare person känner till.

Den tredje anledningen till vuxnas läsning är att upptäcka användbara bilder. Vi vuxna ackumulerar och förenklar en personlig antologi av bilder med kraft och mening för oss. Det kan gälla böcker, karaktärer, scener, uttryckssätt, metaforer och ord.

Integration, balans och harmoni är det vi långsiktigt strävar efter i våra liv. Men vi måste göra val och handla här och nu. Vi är medvetna om gapet mellan det vi är och det vi vill vara. Bilderna som vi samlar på ska fylla ut vår okunskap och ge oss användbara modeller som kan hjälpa oss att ta oss över den klyftan.

Kontentan i Appleyards resonemang om vuxna läsare är helt enkelt att de läser för att fly en besvärlig eller långtråkig verklighet/vardag, söker förebilder och insikt om sitt eget liv med hjälp av en berättelse och slutligen för att upptäcka bilder att använda i våra liv för att minska osäkerhet och okunskap.

4.2.4 Sammanfattning

Gemensamt för alla ovanstående teorier är att de betonar sambandet mellan läsaren och texten. Texten har inget värde i sig utan får ett värde i samband med läsningen av den. Det visar sig vid genomgången av ovanstående teorier att läsning betyder mycket i våra liv. Det är bland annat genom den vi kan få nya insikter om vårt liv och fly från en trist vardag. Några av oss ser också boken som en god kamrat eller kanske som ett sätt att förvärva nya objektiva kunskaper. Sättet vi läser på varierar både med ålder, hur vi är som personer och vilken bakgrund vi har i övrigt.

5. Metod

I denna studie används en kvalitativ metod i form av intervjuer. Syftet med att använda en kvalitativ metod i det här sammanhanget var att få reda på personernas känslor och tankar. I det kvalitativa perspektivet, säger Backman, studerar man hur människan uppfattar och tolkar verkligheten.⁸⁷ Det är just detta jag är ute efter, att visa hur människor upplever och tänker kring sin läsning. Jag är alltså främst intresserad av att förstå hur iranier upplever det att läsa på svenska jämfört med på sitt modersmål snarare än att entydigt försöka förklara varför de läser på det ena eller andra språket. Att få fram variation är viktigare än att få fram ett entydigt mönster. Härav följer också att det inte går att generalisera. De förklaringar jag ger och de slutsatser jag kommer fram till gäller bara de åtta personer jag intervjuat.

Ett annat utmärkande drag för kvalitativ forskning, menar Repstad, är att man i regel har som syfte att förstå aktörernas tysta och ofta även underförstådda världsbild.⁸⁸ Jag försökte på sätt och vis komma in i människors tankevärld, komma in under huden på dem. Därmed blev jag också på ett sätt en medaktör, jag var inte neutral eller distanserad i förhållande till de människor vilkas läsvanor jag försökte förstå, utan jag försökte snarare hitta närhet. Man ska alltså, enligt Repstad, försöka uppnå en närhet till den grupp människor eller till den miljö som ska studeras.⁸⁹ Jag försökte alltså vara personlig i mesta möjliga mån. Jag försökte också få en förståelse för den verklighet som iranier i Sverige lever i genom att besöka de miljöer där de vistas, exempelvis iranska kulturföreningar.

För att få kontakt med informanter undersökte jag först möjligheterna på min hemort och genom kontakter på högskolan fick jag ett antal namn och telefonnummer. På detta sätt fick jag kontakt med tre informanter. Jag frågade också dessa tre personer om de kände någon som möjligen kunde ställa upp för intervju. De kunde inte ge mig några namn utan jag fick istället rådet att uppsöka en iransk kulturförening. Jag gick dit en fredagskväll eftersom jag fått besked om att de hade aktiviteter på fredagskvällar och fick kontakt med tre personer som kunde ställa upp på en intervju. När vi sedan skulle träffas dök emellertid två av tre inte upp. I detta läge hade jag läst en avhandling om iraniers integration och egenföretagande. Jag ringde då upp forskaren som skrivit avhandlingen och frågade om han kunde hjälpa mig med kontakter. Han gav mig tips på en förening i en annan stad som bland annat ordnar studiecirklar för iranier. Jag tog kontakt med denna förening och resultatet blev att jag kunde genomföra intervjuer med fyra personer som arbetade där.

Totalt har åtta personer intervjuats. Av dessa personer är två kvinnor och sex män. Intervjuerna genomfördes vid ett personligt möte på deras arbetsplats i majoriteten av fallen. I ett fall hade dock informanten inte tid med annat än en telefonintervju vilket man som forskare naturligtvis måste acceptera. En annan informant var arbetslös och bodde i samma stad som jag så den intervjun genomfördes på ett bibliotek i min hemstad. Vidare genomfördes de flesta intervjuerna med bandspelare, men i ett fall ville inte informanten att jag skulle använda

---

⁸⁷ Backman, Jarl 1998. *Rapporter och uppsatser*, s. 47-48.

⁸⁸ Repstad, Pål 1999. *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*, s. 12-13.

⁸⁹ Repstad, Pål 1999, s. 10.

bandspelare så i det fallet antecknade jag istället under samtalets gång. Intervjuerna genomfördes under tiden mellan 20 november och 10 december 2001.

Intervjuerna har varit semistrukturerade till sin karaktär. Enligt Denscombe kan en semistrukturerad intervju karakteriseras av att intervjuaren har en lista med ämnen som ska behandlas under intervjun men är inställd på att vara flexibel med ordningen mellan ämnena. Intervjuaren kan även låta den intervjuade utveckla sina idéer och tankar relativt utförligt.⁹⁰

Urvalet av informanter har inte haft till syfte att vara statistiskt representativt utan det är snarare ett bekvämlighetsurval, det vill säga jag har tagit de personer som jag råkat hitta som ville ställa upp. Trost menar att ett bekvämlighetsurval är en metod som fungerar väl när man vill ha variation och det är ju det man strävar efter i en kvalitativ studie.⁹¹ Variationen i föreliggande arbete är förhållandevis bra. Här finns exempel på både hög- och lågutbildade samt kvinnor och män. En nackdel med denna studie är möjligen att tre av åtta intervjuade är utbildade bibliotekarier. Nackdelen består i att de är professionella läsare och att de då inte är representativa för gruppen iranier. Man kan anta att de är mer medvetna om och kan analysera sin läsning på ett annat sätt än människor som inte läser i sitt arbete. Å andra sidan så har inte bibliotekariernas svar varit annorlunda på något anmärkningsvärt sätt jämfört med andra informanternas svar. Också de övriga informanterna har kunnat ge mycket uttömmande och reflekterande svar när det gäller sin läsning. Vidare är det en liten nackdel att bara två av informanterna är kvinnor, det är ju allmänt känt att kvinnor läser mer än män.⁹² Nu är dock kvinnornas svar inte radikalt annorlunda än männens så jag tror inte att det gjorde någon större skillnad i sammanhanget. Dessutom är inte uppsatsens syfte att undersöka skillnader mellan könen.

Det bör också poängteras att fyra av informanterna arbetar på en iransk förening vilket gör att de kanske inte är representativa i vissa avseenden. Det gäller bland annat frågan om hur de får tag på litteratur/medier (särskilt persisk) och frågan om vilken betydelse biblioteket har för deras läsvanor. De personer som arbetar där säger bland annat att biblioteket inte har så stor betydelse för dem eftersom de får sina behov tillgodosedda på denna arbetsplats. Om de arbetade på en mer svenskdominerad arbetsplats eller var arbetslösa skulle svaren säkerligen varit annorlunda.

6. Redovisning av intervjuerna

Detta kapitel kommer jag att inleda med en presentation av personerna som deltog i den empiriska undersökningen och en redogörelse för vad dessa personer säger om hur de upplever sin läsning, varför de läser och på vilket språk. I slutet av kapitlet kommer sedan en kort diskussion av undersökningsresultatet.

---

⁹⁰ Denscombe, Martyn 2000. *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, s. 135.

⁹¹ Trost, Jan 1993. *Kvalitativa intervjuer*, s. 71-72.

⁹² Åtminstone gäller det för den svenska befolkningen som helhet enligt Statens kulturråd (Kulturbarometern i detalj 1997) och det torde också vara så när det gäller iranier eftersom skillnaderna mellan män och kvinnor är större i den iranska kulturen än i den svenska.

6.1 Presentation av informanterna

Jag kommer i det följande att presentera de personer jag intervjuat. Namnen är påhittade för att garantera anonymiteten hos de intervjuade.

Ebrahim är en man på 50 år vars modersmål är persiska. Han började studera på universitetet i Iran men avbröt studierna efter ett och ett halvt år och började istället på en privat ekonomisk skola där han studerade två terminer. Sedan arbetade han på en bilfirma och de sista åren han bodde i Iran hade han eget företag i fruktbranschen. Han kom till Sverige 1989 på grund av att hans fru var politiskt förföljd.

Farhad är en man på 55 år vars modersmål är persiska. Han är utbildad väg- och vatteningenjör och har arbetat som det i både Iran och Italien. I Iran arbetade han också som privatlärare. Han kom till Sverige 1991 av politiska skäl, han var politiskt aktiv och satt i fängelse i Iran. I Iran bodde han i Teheran och hans familjebakgrund är medelklass.

Mahmoud är en man på 53 år vars modersmål är persiska. Han är utbildad civilekonom och arbetade som inspektör på handelsministeriet i Iran. I Iran bodde han i Teheran och hans familj hörde till medelklassen.

Mustafa är en man på 44 år vars modersmål är persiska och azerbajdzjanska. Han är utbildad biolog men har inte arbetat som det eftersom han i unga år blev fängslad i Iran och sedan kom till Sverige för 14 år sedan som politisk flykting. I Iran bodde han i en storstad och hörde till medelklassen.

Morad är en man på 45 år vars modersmål är persiska. I Iran studerade han engelsk litteratur på universitetet och han undervisade i engelsk litteratur på gymnasiet och arbetade sedan också som journalist, författare och politiker. Han bodde i Iran i Teheran och hans familj var medelklass.

Salman är en man på 46 år vars modersmål är persiska. Han är utbildad mekanikingenjör och arbetade i en fabrik och som lärare i sammanlagt tre år innan han kom till Sverige. I Iran bodde han i landets andra största stad, Mashad och hans familj hörde till medelklassen.

Shahrokh är en kvinna på 47 år vars modersmål är persiska. Hon har en fyraårig bibliotekarieutbildning bakom sig och sedan arbetade hon på ett universitetsbibliotek med naturvetenskaplig inriktning i åtta år. Hon kom till Sverige för 13 år sedan på grund av politisk förföljelse. Hennes bostadsort var i barndomen en liten stad, men när hon var 18 år gammal flyttade hon till Teheran. Hennes familj hörde till medelklassen.

Mahrokh är en kvinna på 36 år vars modersmål är persiska. Hon var relativt ung när hon lämnade Iran så därför hann hon inte arbeta innan hon flyttade till Sverige för 15 år sedan och hon har bara gymnasieutbildning från Iran. I Iran hörde familjen till medelklassen, hennes far var rektor och hennes mor var lärare. De bodde i Teheran.

6.2 Läsvanor i Iran

De flesta av de intervjuade har varit ganska aktiva läsare när de bodde i Iran och de säger att läsning har varit viktigt för dem i deras liv. De flesta av mina informanter har akademisk utbildning från Iran och har haft arbete som högre tjänstemän i offentlig eller privat sektor. De säger att läsandet har haft stor betydelse för dem i deras yrkesliv. De har alltså läst för att hålla sig uppdaterade i arbetet. Vidare har flera varit politiskt aktiva och har läst politiska texter. Shahrokh sade också att det hela tiden måste finnas ett syfte med läsandet, det var lite av ett krav från omgivningen att man inte kunde läsa enbart för nöjes skull.

Den typ av litteratur eller tidningar som man läste var framför allt politiska texter för dem som varit politiskt aktiva. Över huvud taget verkar många av de personer, särskilt männen, jag intervjuat ha tillbringat det mesta av sin fritid med politiska aktiviteter och det är det som präglade hela deras liv och därmed också deras läsning. Övriga personer kommer framför allt ihåg att de läste när de var barn eller att deras föräldrar läste för eller med dem. Shahrokh berättade att när hon var ung brukade hon läsa en ungdomstidning och i övrigt läste hon dagstidningen. Även skönlitteratur spelade en viss roll i dessa människors liv.

De betonar att de rent praktiska omständigheterna kring läsningen var svårare i Iran än i Sverige. Det var problem med censur och biblioteken var inte tillgängliga på samma sätt som här. Detta gjorde att de inte besökte biblioteken så ofta när de bodde i Iran. Dessutom säger de personer som varit politiskt aktiva i oppositionen att säkerhetspolisen kontrollerade vad man lånade på biblioteket och att man kunde råka illa ut om man lånade fel böcker. En annan anledning till att de inte besökte biblioteket var att de köpte böcker eftersom de var så billiga.

6.3 Läsvanor i Sverige

De flesta berättar att i deras liv i Sverige är läsvanorna annorlunda än de var under tiden de bodde i Iran. De politiskt aktiva säger att hela deras världsbild har förändrats. De har tidigare varit väldigt inriktade på att läsa litteratur som bekräftade deras politiska ideologi och menar att de varit dumma som inte förstått att det finns andra ideologier. Morad uttrycker det på följande sätt:

När jag kom till Sverige, första gången som jag gick till bibliotek det var fantastiskt bra oohh – en hel värld av vilken material som helst. Man har möjlighet att välja och det har varit väldigt väldigt stor betydelse för mig och det var där jag förstod vad dum jag har varit. Jag har bara läst marxism, bara Marx och Engels och revolution och Lenin och leninism och såna saker. .... Det är därför jag börjar läsa en annan typ av litteratur, skönlitteratur och jag började läsa om stora författare i västvärlden och det har förändrat väldigt radikalt faktiskt både min livsstil och min världsbild, allt....

De flesta personer som jag har pratat med nämner att de är läsande personer, att läsning betyder mycket i deras nuvarande liv. De som arbetar nämner att de på sin fritid måste läsa för att hänga med i arbetet. Exempelvis var det en man som ledde kurser om det iranska samhället och han sade att han måste läsa tidningar och annat för att kunna veta vad som händer där och att det tog mycket tid för honom utöver arbetstiden. Vidare var det en bibliotekarie som menade att hon läste mest för att hålla sig uppdaterad på vilka böcker som kommer ut, men det var både nöje och nytta samtidigt.

De personer som var arbetslösa läste mer för nöjes skull, men även här fanns en viss nyttoaspekt. Exempelvis läste Mahrokh mycket litteratur på svenska eftersom hon inte ville riskera att hennes svenska blev sämre. Morad som är författare och skribent sade också att han läste till stor del för att få inspiration till sitt skrivande. Men samtidigt med denna nyttoaspekt betonar många av dessa personer en mer sökande läsning. Det förekommer uttryck som ”Jag läser för att hitta någon slags sanning” (Salman) och ”Jag tänker ofta på det som händer i böckerna och funderar över hur det skulle vara om samma sak hände i mitt liv.” (Mahrokh)

6.4 Jämförelse av läsning på de olika språken

Många av dessa personer lever mellan två världar, den iranska och den svenska. Detta är något som präglar också deras läsande. De läser på både svenska och persiska, men det finns naturligtvis alltid en viss övervikt för det ena eller andra språket hos de enskilda personerna. När det gäller frågan om på vilket språk de för det mesta brukar läsa kan man huvudsakligen urskilja två olika typer av svar. För det första finns de som läser både på svenska och persiska. De uppger att det inte är någon övervikt för det ena eller andra språket utan det beror helt på ämnet. När de vill ha reda på vad som händer i världen läser de helst på svenska eftersom källorna på persiska inte är trovärdiga. Vidare säger de att skönlitteratur och poesi läser de helst på persiska.

För det andra finns de som till övervägande del läser på persiska. I deras fall beror det till stor del på bristande språkkunskaper, de säger att det är för svårt och tar för lång tid att läsa på svenska. Två av dessa personer uppger dock att de ibland läser tidningen Metro. Och en person uppger att hon försöker läsa så mycket som möjligt på svenska, både skönlitteratur och den lokala dagstidningen (inte Metro) för att inte tappa det svenska språket men betonar att det är svårt att läsa på svenska, mycket svårare än att läsa på persiska.

När det gäller upplevelsen i att läsa på det ena eller andra språket så säger de för det mesta att det är en annan känsla i att läsa på sitt modersmål. Shahrokh uttrycker det så här: ”Det är en annan djupare upplevelse att läsa böcker på persiska. Svenska böcker är också upplevelse men en annan, mindre djup. Jag kommer ihåg böckerna som jag läser på persiska längre”. Men samtidigt som de säger att det är en annan upplevelse att läsa på persiska jämfört med att läsa på svenska så vill de inte säga att det är mer tillfredsställande eller roligt att läsa på det ena eller andra språket, utan det är lika roligt eller tillfredsställande, båda språken har sin funktion. Även de som nästan bara läser på ett språk menar att det inte går att gradera språken.

Hur brukar man då få tag på litteratur, tidningar eller tidskrifter? Det är få som köper sina böcker i större utsträckning. Biblioteket har stor betydelse för dem som är arbetslösa. De som arbetar tycker att de får tillgång till den litteratur som de behöver genom arbetet. Inte heller köper de eller prenumererar de på tidningar eller tidskrifter, utan de läser tidningar och tidskrifter på Internet, biblioteket och arbetsplatsen.

6.5 Biblioteksvanor

De flesta brukar besöka biblioteket regelbundet. Vissa personer säger att biblioteket är väldigt viktigt i deras liv och för deras läsvanor. Mahmoud säger så här: "Det är bra att man har en filial i närheten som det tar tio minuter att gå till. Och den är fantastisk. Jag tror att utan biblioteket jag skulle bli mycket trött på mitt liv". När det gäller vad man gör på biblioteket så varierar det en del, även om lån av böcker och läsning av tidskrifter och tidningar dominerar. Men vissa brukar också låna musik och Ebrahim går med sin son som vill surfa på Internet. Är man då nöjd med biblioteket? Hittar man det man vill? De flesta nämner att de i stort sett är nöjda med utbudet men att utbudet på persiska är lite magert, antingen är det för gamla böcker eller så är det ett vinklat utbud som finns menar man. Men det bör påpekas att flera av informanterna inte tycker det är så väldigt viktigt för dem personligen att biblioteket har ett bra persiskt utbud, utan man får tillgång till medierna på annat sätt, genom vänner i Iran, genom speciella persiska bokhandlare eller via den förening där flera av informanterna arbetar.

7. Analys och diskussion

Här kommer jag att ta upp och diskutera resultatet i relation till tidigare forskning och den teoretiska bakgrunden.

7.1 Läsvanor

De flesta personer som nu läser mycket läste också mycket när de bodde i Iran. Det är väl kanske inget förvånande. Forskning visar att aktiva läsvanor utvecklas i barndomen.⁹³ Men det är lite överraskande att en del säger att de läste mer när de bodde i Iran. Men det kanske är så att den svåra situation som det innebär att vara invandrare gör att de inte har motivation att läsa. Det faktum att den iranska kulturen och den svenska skiljer sig så mycket åt gör att det är svårt för iranier att anpassa sig till det svenska samhället och många känner sig vilsna eller diskriminerade vilket bland annat Socialstyrelsens undersökning visar.⁹⁴ Detta är något som också skyntar fram i flera av intervjuerna; informanterna uppger att de har mycket sporadisk kontakt med svenskar, något de beklagar och som ytterligare styrker hypotesen att många känner sig diskriminerade eller vilsna i det svenska samhället. Ytterligare en faktor som har betydelse för deras bristande anpassning i Sverige och därmed deras läsning är nog den sociala situationen där många säkert saknar den sociala gemenskapen som finns i iranska storfamiljer. En annan orsak till varför de läser mindre nu än i Iran kan helt enkelt vara att utbudet av persisk litteratur i Sverige är dåligt. Och de har för dåliga språkkunskaper för att kunna läsa svenska obehindrat.

---

⁹³ Seilman, Uffe 1995. *Läsning i slægten: Om barns udvikling til læsere*, s. 115, 139-140.

⁹⁴ Socialstyrelsen 1999, s. 67-68.

Tabell 1

Informanternas läsutbyte på svenska och modersmålet

	Personlig upplevelseläsning	Personlig instrumentell läsning	Opersonlig upplevelseläsning	Opersonlig instrumentell läsning
Shahrokh	X	X		
Mahrokh		X		
Mustafa		X		
Morad		X		
Ebrahim				X
Farhad				X
Mahmoud	X			
Salman		X		

Furhammars kategorier av läsutbyte är *personlig instrumentell läsning*, *opersonlig instrumentell läsning*, *personlig upplevelseläsning* och *opersonlig upplevelseläsning*.⁹⁵ Min undersökning går ganska bra att passa in i dessa kategorier. I tabell 1 ovan ser man antalet personer som kan placeras i varje kategori. Den kategori som dominerar är *personlig instrumentell läsning*. Furhammars definition av instrumentellt läsande är att man läser för att skaffa sig kunskap som kan utnyttjas i ett annat sammanhang än bara i lässituationen.⁹⁶ De flesta läsare i min undersökning engagerar sig i texten, men de läser samtidigt för att skaffa sig kunskap att använda i ett annat sammanhang, eller rättare sagt för att utnyttja i sitt eget liv, läsningen fungerar alltså som ett slags terapi för dessa personer. Detta är särskilt tydligt för de personer som är arbetslösa. De läser instrumentellt till stor del, exempelvis Mahrokh som läser för att skaffa sig kunskap i svenska språket, eller Morad som till stor del läser för att använda i sitt politiska engagemang eller för sitt skrivande. De läser alltså för att skaffa sig kunskaper att utnyttja i en annan situation men förhåller sig också ganska personligt till texterna, de tänker ofta på sitt eget liv när de läser. Dessa två personer utgör alltså tydliga exempel på *personligt instrumentellt läsande*. Att flera personer läser för att kunna relatera till sitt eget liv är intressant och kanske något förvånande. I Furhammars undersökning är kategorin *personlig instrumentell läsning* inte alls ofta förekommande, utan det är den näst minst förekommande kategorin.⁹⁷ Vad kan denna dominans för en personlig hållning till texten bero på? Jag tror att det kan ha att göra med den sociala situationen för invandrare i allmänhet och iranier i synnerhet. Det är ju många iranier som känner sig vilsna i det svenska samhället och då är det kanske lätt att söka tröst i böckerna. En annan möjlig förklaring är att invandrare kanske över huvud taget reflekterar mer över sitt eget liv än vad svenskar med mindre ekonomiska och sociala problem gör.

Det visar sig också att många läser på ett annat, mer instrumentellt sätt när det gäller medier på svenska till skillnad från på persiska där upplevelsen är det viktiga. Ett intressant undantag är Mustafa som läser till 90% på svenska, och han läser enbart för den personliga erfarenhetens

⁹⁵ Furhammar 1996, s. 134.

⁹⁶ Furhammar 1996, s. 142.

⁹⁷ Furhammar 1996, s. 367.

skull, för stundens upplevelse och han har inte någon tanke på att det ska vara till nytta på något sätt. Han är dessutom den ena av två personer vars läsning kan placeras i kategorin *personlig upplevelseläsning*. I hans fall har språkvalet kanske mest med hans ämnesintresse att göra, han läser helst idéhistorisk litteratur och menar att den bästa litteraturen inom det ämnet finns på svenska. Att läsa den persiska översättningen tycker han är betydligt sämre.

Som tidigare konstaterats läser de flesta instrumentellt. Hela sex av totalt åtta personer läser framför allt för att lära sig något. Det finns ingen person som jag skulle kategorisera som *opersonlig upplevelseläsare*. Men samtidigt är det intressant att notera att bara två personer läser på ett opersonligt instrumentellt sätt, det vill säga i syfte att lära sig något men utan att involvera sig själv som person. Att bara två personer läser enbart för stundens upplevelse (*personlig upplevelseläsning*) tror jag beror på den kulturella bakgrunden och den uppfostran iranska barn får. I Iran verkar det som om man inte läser så mycket för nöjes skull, det ska alltid finnas ett syfte med läsningen. I alla fall tyder informanternas svar på detta, Shahrokh säger: ”det skulle alltid finnas en moralisk tanke i läsningen”. De övriga informanterna uttrycker det inte lika klart men det framgår ändå ganska tydligt när de beskriver sina läsvanor när de bodde i Iran. Exempelvis säger de personer som var politiskt aktiva att de läste nästan enbart politiska texter.

Till slut kan nämnas att en person inte helt gick att placera i någon kategori. Hon är en kombination av *personlig instrumentell läsare* och *personlig upplevelseläsare*. Å ena sidan betonar hon läsoplevelsen och berättar om myskvällar då hennes familj sitter tillsammans i ett rum och läser varsin bok och ibland småpratar med varandra. Å andra sidan läser hon mycket för att hålla sig a jour i sitt arbete eller för att vara ett bra föredöme för sina barn, så att de dels ska lära sig svenska och dels utveckla goda läsvanor. Detta är något som Furhammar också betonar. Det är mycket möjligt att en och samma person läser på olika sätt dels över tid men också vid ett och samma lästillfälle, gränserna mellan de olika utbytesformerna är i praktiken inte så skarpa som i modellen. Furhammar menar också att en typ av läsutbyte kan ge upphov till ett annat, det som han kallar generering.⁹⁸ Detta att en och samma person kan placeras i flera olika kategorier är väl inte något konstigt. Verkligheten är sällan så enkel som modeller kan ge sken av. Jag tror även att läsvanor och läsoplevelser och motiven till dessa är saker som man inte tänker på till vardags så mycket, utan det är relativt abstrakta resonemang som involverar tankar och känslor som inte alltid är så lätta att uttrycka i ord. Det som är förvånande i den här undersökningen är nog snarare att så pass många av informanterna kunde uttrycka det relativt klart och tydligt hur de upplevde och kände när de läste.

Härnäst kommer vi in på Ross teori om varför människor läser. Hon menar att människor i sin nöjesläsning, medvetet eller omedvetet hittar kunskaper som kan vara viktiga pusselbitar i deras liv. Det kan exempelvis handla om att man använder texten som källa till tröst, till identitetsbekräftelse eller som stöd till förändring.⁹⁹ Åtminstone en av mina informanter stämmer in på det mönstret: Mahrokh, som säger att hon när hon läser ofta tänker på händelserna i böckerna och reflekterar över hur det skulle vara om samma sak hände i hennes liv. Detta uttalande kan man tolka som att hon söker stöd till förändring men samtidigt också

---

⁹⁸ Furhammar 1996, s. 144-145.

⁹⁹ Ross 1998, s. 354.

söker tröst och identitetsbekräftelse. Alltså stämmer alla tre syften med läsning som Ross tar upp in i Mahrokhs fall.

Appleyard menar att människor läser för att de vill fly en besvärlig verklighet, upptäcka användbara bilder och söka en förebild och insikt om sitt liv. Vi tror att det finns en objektiv sanning någonstans som vi ännu inte har upptäckt men som någon klokare person känner till.¹⁰⁰ Två personer kan kanske sägas läsa för ovanstående syften: Salman som säger att han söker något slags sanning när han läser och Mahmoud, som säger: ”Jag tror att varje ny bok är ett fönster mot en ny värld” och ”Jag läser för att hitta mig i den här spegeln, att förklara mig. Man läser för att lära sig. Utan att läsa man kan inte fantisera. Och fantasi är en stor del av livet”. Mahmoud läser alltså för att upptäcka användbara bilder, söka en förebild och insikt om sitt liv, men däremot verkar det inte som om han flyr undan en besvärlig verklighet när han läser. Han verkar också söka någon slags sanning när han läser i och med att han säger att han läser för att lära sig. På Salman verkar det som om det bara är sanningssökandet han är ute efter i sin läsning.

Detta att Appleyards teorier om varför människor läser till stor del stämmer är kanske inget konstigt. Det som däremot är något förvånande är att det inte verkar vara några informanter som läser för att fly en besvärlig verklighet. Det är ju trots allt så att många invandrare lever i en besvärlig verklighet och flera av informanterna verkar inte helt lyckliga med sina liv, många är arbetslösa, har bristande språkkunskaper och saknar kontakter med svenskar. Anledningen till att de inte uppger att de läser för att fly en besvärlig verklighet kan helt enkelt vara att de inte vill framstå som pessimistiska eller gnälliga inför mig eller så vill de inte erkänna det inför en person som de inte känner.

Det visar sig alltså att när det gäller Furhammars teorier kan man utan svårighet koppla dem till mina resultat, svaren kunde relativt lätt kopplas till Furhammars fyra kategorier av läsutbyte. Däremot stämmer Ross och Appleyards teorier sämre överens med mina resultat. Särskilt det centrala i Appleyards teori att människor framför allt läser i syfte att fly en besvärlig verklighet framkommer inte alls i informanternas uttalanden.

Det finns några paralleller/likheter mellan Furhammar, Ross och Appleyard och som stämmer överens med resultaten i denna undersökning. För det första betonar de alla tre sambandet mellan texten och läsaren. Texten har inget värde i sig utan den får sitt värde i samspel med läsaren. Detta tycker jag framgår ganska tydligt av informanternas uttalanden. De har alla olika relationer till samma typ av text. Till exempel kan man se att facklitteratur läses på olika sätt av olika läsare, några läser den för upplevelsens skull, medan andra läser den mer instrumentellt. Om det omvända skulle vara riktigt, att texten har ett objektivt värde, så borde en typ av text ge samma slags utbyte eller läsas på samma sätt oavsett vem som läser den. För det andra kan man se likheter mellan de tre författarna på så sätt att de alla tar upp läsningens terapeutiska funktion, det vill säga att läsningen hjälper människor i deras liv på ett eller annat sätt. Hos Furhammar ser man det i kategorin personlig instrumentell läsning medan det hos Appleyard och framför allt Ross är mer centralt. Det visar sig också stämna överens med mina resultat, det är bara två personer av totalt åtta som inte engagerar sig personligen i läsningen.

---

¹⁰⁰ Appleyard 1990, s. 193.

7.2 Språk och identitet

Tre av informanterna i undersökningen har bristande språkkunskaper i svenska. Och två av dem läser väldigt lite på svenska, medan den tredje läser till hälften på svenska och till hälften på persiska. Vad är det som gör att personer som bott i Sverige i tiotals år inte läser svensk text nästan alls? Informationsfrihet är ett centralt begrepp i ett demokratiskt samhälle. Om en eller flera grupper inte har möjlighet att ta del av utbudet i vissa informationskanaler finns det risk att informationsklyftor uppstår. Man kan fråga sig hur invandrare som inte läser på svenska ska kunna följa den politiska debatten, få information om exempelvis bostäder, offentliga bidrag och sjukvård? Visserligen kan man, som Weibull & Wadbring säger, få information genom andra personer i ens närhet, något som särskilt andra generationens invandrare utnyttjar. Men samtidigt är det så att den politiska debatten till stor del förs i dagstidningarna.¹⁰¹ Och i och med att det är relativt liten andel av invandrarna som prenumererar på en dagstidning eller har någon regelbunden kontakt med svenskar så torde det vara en betydande risk att invandrare på grund av bristande språkkunskaper avstår från att påverka opinionsbildningen i samhället och att informationsklyftor uppstår. Dessutom är det troligen så att ju fler informationskällor man har tillgång till desto mer mångsidig bild får man av en fråga. Interpersonella kontakter/informationskällor är alltså inte tillräckligt för att få en mångsidig information om samhället.

En annan faktor som har betydelse för om man använder svenska medier eller inte är utbildningen. Det visar sig nämligen i min undersökning att en skillnad mellan den grupp som läser på svenska och den grupp som inte gör det är utbildningsnivån. Båda grupperna har visserligen akademisk utbildning från Iran, men de som mest läser på persiska har inte studerat på universitet eller högskola i Sverige. Därför har de inte tillräckliga språkkunskaper för att kunna läsa svenska texter obehindrat. De har heller inte någon omfattande kontakt med infödda svenskar. Detta är också något som ytterligare förstärker språksvårigheterna. Men dessa personer läser gärna tidningen Metro vilket kanske inte är så förvånande eftersom den både ekonomiskt och språkligt är mer lättillgänglig än andra dagstidningar och detta är något som visas också i Weibull & Wadbrings undersökning där det konstateras att Metro i hög grad är invandrarnas tidning.¹⁰²

I den här undersökningen liksom i tidigare undersökningar visar det sig alltså att det är språket som är nyckelfaktorn i sammanhanget. Såväl Hedlund & Ekman som Löwander konstaterar att det största hindret för invandrare att kunna tillgodogöra sig svenska medier är språkkunskaperna.¹⁰³ Det är alltså inte i första hand individens egen motivation som är avgörande. Weibull & Wadbring konstaterar att invandrare har ett stort förtroende för svenska medier och de skulle gärna vilja läsa mer på svenska om de kunde.¹⁰⁴ Dessutom visar det sig ju i Löwanders undersökning att utbildningsnivån har betydelse och att detta har ett samband med språkkunskaperna. Ju längre utbildning man har desto lättare är det att lära sig svenska.¹⁰⁵

---

¹⁰¹ Weibull & Wadbring 1999, s. 17-19.

¹⁰² Weibull & Wadbring 1999, s. 15.

¹⁰³ Hedlund & Ekman 1998, s. 264-265 och Löwander 1981, s. 28.

¹⁰⁴ Weibull & Wadbring 1999, s. 19.

¹⁰⁵ Löwander 1981, bilaga 2, s. 5.

Svaren på frågan om vilket språk de föredrar och varför är inte direkt förvånande. Det faktum att man helst läser skönlitteratur på persiska är ganska naturligt eftersom man troligen i läsning av denna typ av litteratur gärna reflekterar och tänker och involverar sig själv som person mer än om det gäller facklitteratur. Också det faktum att vissa personer föredrar att läsa vissa saker på svenska eftersom de källorna är mer trovärdiga än de persiska är ganska naturligt. Iran är ju trots allt en diktatur med en stark censur och väldigt begränsad pressfrihet vilket gör att det sällan går att lita på det som skrivs.

Skutnabb-Kangas diskuterar modersmålets betydelse och menar att man i regel har andra upplevelser på sitt modersmål jämfört med exempelvis andraspråket. Man upplever det som att det andra språket känns kallare och ytligare och Skutnabb-Kangas förklarar detta med att vi i barndomen genom språket lär oss att sätta ord på vaga företeelser och socialiseras in i samhället, en process som varken är nödvändig eller möjlig senare i livet.¹⁰⁶ Skutnabb-Kangas teori visar sig stämma väl överens med resultaten i denna undersökning. Informanterna menar att de upplever djupare känslor när de läser på persiska än när de läser på svenska. Morad säger också att han ofta i sina tankar går tillbaka till barndomen när han använder persiska medan han i svenskan mer är inriktad på framtiden.

I stort sett verkar det som om Lange & Westins uttalande är rimligt när de säger att identiteten definieras inte bara utifrån individen själv utan i högsta grad i samspel med den sociala miljön och att det finns en subjektiv och en objektiv aspekt av identiteten.¹⁰⁷ Mening och medvetande är också, enligt Borgström, reella företeelser som är grundade i materiella fenomen.¹⁰⁸ Detta att många iranier i Sverige känner sig vilsna och diskriminerade kan vara ett tecken på detta. De känner att de inte blir accepterade i den nya miljön även om de skulle vilja. De känner att de förlorar en del av sin identitet när de inte blir accepterade av samhället. Dessutom kan det vara så att några känner sig vilsna när känslan av kontinuitet försvinner, något som psykologen E.H. Eriksson beskriver. Känslan av sammanhang och helhet är centralt i identitetsupplevelsen, och den kan gå förlorad när en person byter miljö och märker att minnena från uppväxten bleknar och man förlorar det sinnliga igenkännandet i dofterna och bilderna.¹⁰⁹ Uttryckt på lite annat sätt kan man säga att en invandrare förlorar sin gamla identitet från hemlandet men samtidigt är det svårt att få en ny identitet i det nya landet. De lever mellan två världar och känner sig inte hemma någonstans, eller om man ska uttrycka det i mer positiva ordalag så känner de sig hemma på båda ställen, eller på det ställe där de för tillfället befinner sig. Detta framgår ganska tydligt i mina intervjuer. Särskilt Morad betonar detta. Han säger så här:

Jag kände till exempel när jag var på jobbet där, där på biblioteket, när jag gick hem jag saknade faktiskt att läsa, att prata på persiska och tvärtom när jag är hemma och bara pratar och läser på persiska, jag saknar att prata på svenska, att läsa på svenska. Det är inte bara för min del utan det är också för min fru och för mina barn. Dom upplever precis samma sak. När dom är på jobbet eller på skolan och dom kommer hem dom vill prata på persiska, dom längtar efter nånting. Men på sommaren, på semester och vi är hemma och vi pratar bara på persiska och så, dom längtar efter svenska. Dom saknar, så är det.

¹⁰⁶ Skutnabb-Kangas 1981, s. 49-57.

¹⁰⁷ Lange & Westin 1981, s. 185-187.

¹⁰⁸ Borgström 1998, s. 24.

¹⁰⁹ I Prack 1995, s. 30.

Ovanstående uttalande kan man också tolka som att språket är en viktig del i en människas identitet. Språket är ett kommunikationsmedel och som sådant väldigt viktigt. Enligt Mead och de symboliska interaktionisterna är jaget en social konstruktion, det vill säga jaget konstrueras i samspel med andra personer i omgivningen. Och i samspelet med andra är språket väldigt väsentligt. Genom språket kan också människan bli ett objekt för sig själv och därigenom skapa en identitet.¹¹⁰

Berggren menar att för invandrare blir språket viktigare när de kommer till ett land med en annan kultur.¹¹¹ Om nu språket har blivit viktigare för iranierna sedan de kom till Sverige låter jag vara osagt. Detta kan jag inte dra några slutsatser om eftersom jag inte fått några tillfredsställande svar på det i intervjuerna även om Morads uttalande ovan kan tyda på detta.

Vilken roll spelar då religionen? Enligt Berggren är religionen en av de faktorer som kan ha stor betydelse för invandrades identitet.¹¹² För informanterna i min undersökning verkar dock inte religionen ha någon stor betydelse. Tvärtom verkar hypotesen som Nordström har att iranierna i Sverige inte är särskilt aktiva i det religiösa livet stämma bättre med mina resultat.¹¹³ Visserligen har jag inte ställt frågan direkt om i vilken utsträckning de går till moskén eller i övrigt deltar i det religiösa livet, men i och med att de fått berätta fritt vad de läser och hur så torde de, om de var religiöst aktiva, nämna att de läser exempelvis Koranen eller andra religiösa texter. Informanterna har också i de flesta fall berättat utförligt om sina fritidsaktiviteter och ingen har nämnt något om moskébesök eller andra religiösa aktiviteter. En person uttryckte också klart att han var ateist. Det verkar inte heller som om de har några stora problem med att anpassa sig till vår sekularisering, trots att det iranska samhället starkt präglas av islam. Men detta kan bero på att dessa personer kommer från storstädernas medelklass och i mycket är präglade av västerländskt tänkande och inte särskilt traditionella i sin livsstil. I sitt litteraturval och läsvanor är de dock mer traditionella. Det gamla iranska kulturarvet gör sig påmint på så sätt att alla informanter gärna läser poesi och gärna gammal klassisk sådan, något som också Haidarian och Utas konstaterar.¹¹⁴ Vidare verkar Carina Jahanis tes att folk överlag, förutom i kultureliten, läser mycket lite över huvud taget stämma med mina resultat.¹¹⁵ Visserligen är det svårt att avgöra om mina informanter tillhör den kulturella eliten eller ej, men de flesta av informanterna har varit kulturellt aktiva i Iran och det är också de som läser mest. Dessutom är den enda person som klart uttalar att han hörde till de intellektuella i Iran en av dem som läser allra mest. Han säger att läsning är hans enda fritidsintresse.

7.3 Bibliotekens betydelse

Biblioteken betyder mycket för invandrare. Att de tycker att utbudet på persiska är dåligt är inte överraskande. På biblioteken prioriteras ju bredden framför djupet. Det är alltså viktigare,

---

¹¹⁰ Mead 1976, s. 109 ff.

¹¹¹ Berggren 1989, s. 5.

¹¹² Berggren 1989, s. 5.

¹¹³ Nordström 1991, s. 30.

¹¹⁴ Haidarian 1995, s. 10 och Utas 2002-01-17.

¹¹⁵ Jahani 2002-01-17.

anser man, att alla språkgrupper har en tidning än att det finns ett flertal tidningar på varje språk.¹¹⁶

Det är intressant att se att personerna i min undersökning verkligen uppskattar den demokratiska aspekten av biblioteket och den mångfald av material som finns där. Här bekräftas den bild som tecknades i bakgrunden att det iranska samhället är polariserat – antingen höger eller vänster, för eller emot regimen. Några mellanlägen existerar knappast. Enligt Kamyab är det på grund av detta väldigt svårt för en iranier att förstå det svenska samhällets mångfald av idéer och åsikter.¹¹⁷ I detta avseende stärker mina resultat denna bild. Flera av informanterna säger att de bara läste en typ av litteratur om skulle bekräfta deras politiska övertygelse och att de inte kunde föreställa sig att det ens fanns en mångfald ideologier i världen men de säger samtidigt att detta har förändrats sedan de kom till Sverige. I stort sett har hela deras världsbild förändrats. Ett exempel är Salman som går så långt som att säga att han inte längre har någon politisk övertygelse.

Ett oväntat resultat av undersökningen är att för många av informanterna har det inte så stor betydelse att biblioteket har ett bra utbud på persiska eftersom de får tag på medier på annat håll. Detta beror nog mest på att de arbetar på en arbetsplats som på ett eller annat sätt sysslar med iransk kultur (exempelvis den iranska studieföreningen) eller har kontakter med sådana institutioner och därigenom är deras behov tillgodosedda. Om de arbetade på en mer svenskdominerad arbetsplats kanske bibliotekets utbud vore viktigare.

8. Slutsatser

Problemformuleringen i denna uppsats var: På vilket sätt läser invandrare litteratur på sitt modersmål jämfört med litteratur på svenska. Läser de litteratur på svenska på ett mer instrumentellt sätt än litteratur på sitt modersmål? Är det kanske till och med så att de läser litteratur på svenska främst för att de känner sig tvungna för att lära sig språket? Är det någon skillnad i hur, när och varför de läser på svenska jämfört med på sitt modersmål? Genom att intervjua några personer från Iran som bor i Sverige har jag försökt få svar på detta. Det visar sig att det är de rent praktiska omständigheterna som i mycket påverkar och har påverkat deras läsning.

I Iran var det inte så lätt att läsa vad man ville, eftersom staten strikt kontrollerade vad som gavs ut. Det kunde också vara farligt, åtminstone för politiskt aktiva personer, att gå till biblioteket eftersom det där registrerades vad som lånades och rapporterades till säkerhetspolisen. Även i Sverige handlar det om tillgänglighet till viss del. Utbudet när det gäller exempelvis persisk litteratur och tidningar är begränsat. Bok- och tidningsmarknadens struktur är i de båda länderna helt olika. Vissa typer av skrifter finns helt enkelt inte att tillgå på svenska eller persiska. Flera av informanterna säger till exempel att om de vill läsa om mer ”moderna ämnen” såsom medicinsk forskning så läser de på svenska eller engelska.

---

¹¹⁶ Jervrud 1998, s. 19.

¹¹⁷ Kamyab 1991, s. 23.

Vidare har tre personer i den här undersökningen svårt att tillgodogöra sig en bok eller tidning skriven på svenska på grund av bristande språkkunskaper. Även för de personer som har tillräckliga språkkunskaper finns det faktorer som de själva inte kan påverka som har stor betydelse för deras läsvanor. Detta gör att frågan om varför de väljer att läsa på det ena eller andra språket blir svårare att svara på. Frågan utgår ju från att individerna kan göra ett fritt val mellan språken vilket alltså långt ifrån alltid är fallet. Men å andra sidan har jag till viss del fått svar på denna fråga genom de personer som faktiskt har en möjlighet att välja.

Det finns generellt en skillnad i informanternas upplevelse av att läsa på persiska jämfört med på svenska. De upplever djupare känslor när de läser på persiska jämfört med när de läser på svenska och det visar sig att det är en klar skillnad i vilken typ av litteratur man läser på vilket språk. Skönlitteratur och poesi läses främst på persiska.

Vilket ändamål är det då som dominerar vid läsning på respektive språk? Vid läsning på svenska är det mer för att få kunskap som kan tillämpas i en annan situation som eftersträvas medan det i läsning på persiska är upplevelsen som är viktig. Med andra ord kan man säga att det är ändamålet avkoppling som spelar störst roll när de läser på persiska medan ändamålet information dominerar vid läsning på svenska. Men bilden kompliceras av att ändamålet självreflektion kan sägas spela en stor roll vid läsning över huvud taget. Här finns ingen stor skillnad mellan läsning på persiska eller svenska. Man kan alltså säga, för att använda Furhammars ord, att de förhåller sig personligt till sin läsning, de involverar sig själva och sitt liv vid läsning av en text, oavsett om de läser på persiska eller svenska.

Min ursprungliga hypotes att man läser på svenska främst med syftet att lära sig språket verkar inte stämma. Det är bara en person som klart uttalar att hon läser på svenska för att lära sig språket.

Metoden i denna undersökning gav svar på frågeställningarna, men för att kunna få säkrare svar hade man kanske kunnat komplettera den kvalitativa metoden med en kvantitativ undersökning. Då hade man kunnat få en mångfald i resultatet och en bättre förståelse för iraniers läsning. De kvalitativa metoderna ger ju svar på frågor som varför och hur, man får en förståelse av hur människor upplever ett visst fenomen utifrån deras egen synvinkel och med deras egna ord. Kvantitativa metoder kunde ha gett svar på frågor som hur ofta och hur mycket och även gett ett svar på om det finns något generellt mönster i läsvanorna. Däremot är det kanske inom ramen för ett examensarbete som är begränsat till några månader ett för stort arbete att genomföra både kvantitativa och kvalitativa undersökningar.

9. Sammanfattning

Idén till den här uppsatsen kom upp när Sten Furhammars bok *Varför läser du?* lästes under andra terminens studier i Biblioteks- och informationsvetenskap. När jag sedan kontrollerade vilka undersökningar som fanns gjorda kring läsvanor och läsupplevelse och upptäckte att det inte fanns några sådana undersökningar kring invandrare tyckte jag att det kunde vara ett lämpligt ämne att skriva om.

Syftet med denna uppsats var att undersöka hur personer som inte har svenska som sitt modersmål upplever, känner och tänker kring att läsa på svenska jämfört med på sitt modersmål. Frågeställningarna har varit: Vilken roll spelar de olika ändamålen avkoppling, information respektive självreflektion? och vilket ändamål dominerar vid läsning på modersmålet respektive på svenska? Metoden har varit kvalitativ och jag har intervjuat åtta personer med iranskt ursprung.

I ett bakgrundskapitel visar jag att bland annat religionen spelar en mycket större roll i det iranska samhället än i Sverige. Iran är ett gammalt kulturland, något som märks bland annat i läsvanorna. Det är många som gärna läser gammal klassisk litteratur. Den iranska kulturen skiljer sig mycket från den svenska. Vidare är de sociala relationerna i Iran till stor del baserade på storfamiljen. Familjen har dessutom hand om sådana saker som i Sverige sköts av samhället, exempelvis hjälp till fattiga och handikappade personer.

Många iranier kom till Sverige under 1980-talet på flykt undan krig och politisk förföljelse. Många av dessa personer har på många sätt lyckats bra i Sverige. De har höga befattningar inom offentlig sektor eller privata företag. Många har också startat egna företag. Men många av de iranier som bor i Sverige har också drabbats av arbetslöshet och känner sig inte hemma i Sverige. De känner sig ofta diskriminerade eller allmänt vilsna.

I kapitlet tidigare forskning tar jag upp studier som gjorts kring invandrades medievanor i allmänhet och tidnings- och tidskriftsläsning i synnerhet. Här visar det sig att invandrare i stort sett är flitiga medieanvändare men att de skiljer sig i några viktiga avseenden gentemot svenskar. Bland annat är det betydligt färre invandrare än svenskar som prenumererar på eller läser en dagstidning. Denna skillnad beror framför allt på språksvårigheter. Dagstidningar upplevs som svåra att läsa. Invandrare möter alltså flera hinder när det gäller tillgång till och utnyttjande av svenska media.

Den teoretiska bakgrunden utgörs av teorier kring språk och identitet samt teorier om läsning. Teorierna kring språk och identitet handlar framför allt om att klargöra sambandet mellan vår identitet och det omgivande samhället och språkets betydelse i detta sammanhang. De flesta teorier jag tar upp ingår i den centrala teoretiska inriktningen inom socialpsykologin som kallas symbolisk interaktionism. Teorierna om läsning handlar till stor del om hur och varför människor läser och man menar att många människor ser läsning som en slags terapi, det vill säga de får erfarenheter i sin läsning som hjälper dem i deras liv.

Resultatet i min undersökning visar att många av dessa personer upplever det lika roligt eller stimulerande att läsa på svenska som på sitt modersmål. Däremot upplever de flesta djupare känslor när de läser på sitt modersmål. På sitt modersmål läser de också mer för nöjets eller avkopplingens skull. Det är alltså upplevelsen i stunden som är det viktiga. Vid läsning på svenska läser de däremot mer instrumentellt, alltså för att få kunskaper att utnyttja i ett annat sammanhang. Resultatet tyder dock på att informanterna involverar sig själva som personer och sitt liv i lika hög grad vid läsning på svenska som vid läsning på sitt modersmål. Man utnyttjar alltså läsning som en slags terapi oavsett på vilket språk man läser.

Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Borås

Bibliotekshögskolan

Intervjuer. Utskrifter av ljudupptagningar 2001-11-20 – 2001-12-10. Ljudupptagningarna finns i författarens ägo.

Elektroniska källor

Emilsson, Henrik (2001-09-01). *Integrationsverket: STATIV*.

<http://www.integrationsverket.se/statistik/tabeller.html> [2002-01-20]

Jahani, Carina (Carina.Jahani@afro.uu.se). (2002-01-17) *Iraniers läsning*. E-post till Ulf Georgson. (ulfgeorgson@webaid.nu).

Utas, Bo (Bo.Utas@afro.uu.se). (2002-01-17) *Iraniers läsning*. E-post till Ulf Georgson. (ulfgeorgson@webaid.nu)

Tryckta källor

Abbasian, Saeid (2000). *Bosättningsmönster, eget företagande och integration: En studie av iraniers integration i Göteborg*. (Choros, 2000:5). Göteborg: Handelshögskolan vid Göteborgs universitet, Kulturgeografiska institutionen. Lic. -avh. Göteborgs universitet.

Appleyard, J. A. (1990). *Becoming a Reader: The Experience of Fiction from Childhood to Adulthood*. Cambridge: University Press.

Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.

Berggren, Olaf (1989). *Språket en tillgång*. Ingår i *Språk = identitet: Arbetsbok i bibliotekservice för invandrare*. (Statens bibliotekstilsyns skriftserie, nr 14). Oslo: Statens bibliotekstilsyn.

Berntsen, Dorthe & Larsen, Steen Folke (1993). *Läsningens former*. Aalborg: Forlaget Biblioteksarbejde.

Borgström, María (1998). *Att vara mitt emellan: Hur spanskamerikanska ungdomar i Sverige kan uppfatta villkoren för sin sociokulturella identitetsutveckling*. (Doktorsavhandlingar från Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet, 87). Stockholm: Stockholms universitet.

Bratt-Paulston, Christina (1983). *Forskning och debatt om tvåspråkighet: En kritisk genomgång av svensk forskning och debatt om tvåspråkighet i invandrarundervisningen i Sverige från ett internationellt perspektiv: En rapport till Skolöverstyrelsen*. Stockholm: Skolöverstyrelsen.

- Denscombe, Martyn (2000). *Forskningshandboken: För småskaliga projekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.
- Edwards, John (1994). *Multilingualism*. London: Routledge.
- Furhammar, Sten (1996). *Varför läser du?*. Stockholm: Carlsson.
- Haidarian, Mohsen (1995). *Invandrare, kulturmöte och bibliotek: De iranska invandrarna och biblioteket i Borås kommun*. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan 1995:16). Borås: Högskolan i Borås.
- Hedman, Lowe & Eklund, Helena (1998). *Invandrare, språk och dagstidningar*. (Working Paper Series 2). Uppsala: Uppsala universitet, avdelningen för medier och kommunikation, Sociologiska institutionen.
- Hjertén, Stefan (1991). Iran efter revolutionen. Ingår i Moreau-Raquin, Patrick, red. *Iranier*, s. 13-15. (Statens invandrarverk, Grundinformation). Norrköping: Statens invandrarverk.
- Hyltenstam, Kenneth (1995). Tvåspråkighet. Ingår i *Nationalencyklopedin*. Bd. 18, s. 526. Höganäs: Bra Böcker.
- Jervrud, Per (1998). *Invandrare och deras informationsbehov på Malmö stadsbiblioteks tidningsavdelning: Representanter från fyra språkgrupper*. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan 1998:21). Borås: Högskolan i Borås.
- Kamyab, Sharock (1991). Några aspekter på iranska flyktingars kulturella bakgrund. Ingår i Moreau-Raquin, Patrick, red. *Iranier*, s. 22-28. (Statens invandrarverk, Grundinformation). Norrköping: Statens invandrarverk.
- Lange, Anders & Westin, Charles (1981). *Etnisk diskriminering och social identitet: Forskningsöversikt och teoretisk analys*. (Publica). Stockholm: Liber Förlag.
- Löwander, Birgitta (1981). *Invandrare i mediasamhället 6: Tillgång, tillgänglighet, användning och användbarhet: Om massmedia för invandrare från Finland, Jugoslavien och Grekland*. (Publik- och programforskning 1981:3) Stockholm: Sveriges radio, Publik- och programforskningsavdelningen.
- Mead, George H. (1976). *Medvetandet, jaget och samhället från socialbehavioristisk ståndpunkt*. Lund: Argos förlag.
- Nordström, Sonja (1991). Iranier i Sverige. Ingår i Moreau-Raquin, Patrick, red. *Iranier*, s. 29-31 (Statens invandrarverk, Grundinformation). Norrköping: Statens invandrarverk.

Prack, Berit (1995). *Kultur, identitet, språk: En studie av det mångkulturella samhället*. Halmstad: Högskolan i Halmstad, Wigforssinstitutet.

Rantala, Päivi (1999). *Svenska, finska eller båda: En undersökning av läs- och biblioteksvanor hos andra generationens finska invandrare*. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid institutionen Bibliotekshögskolan 1999:18). Borås: Högskolan i Borås.

Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Ross, Catherine Sheldrick (1999). Finding without Seeking: What Readers Say about the Role of Pleasure-reading as a Source of Information. Ingår i Wilson, Thomas D. & Allen, David K., eds. (1999). *Exploring the contexts of information behaviour: Proceedings of the Second International Conference on Research in Information Needs, seeking and use in different contexts, 13-15 August 1998, Sheffield, UK*. London: Taylor Graham.

Seilman, Uffe (1995). *Læsning i slægten: Om børns udvikling til læsere*. Aalborg: Forlaget Biblioteksarbejde.

Skutnabb-Kangas, Tove (1981). *Tvåspråkighet*. Lund: Liber läromedel.

Socialstyrelsen (1999). *Fri, trygg och viljen: Invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet om fördelar och nackdelar med att komma till Sverige* (SoS-rapport 1999:17, Invandrades levnadsvillkor 3). Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens kulturråd (1997). *Kulturbarometern i detalj: Tema litteratur och bibliotek*. (Kulturen i siffror 1997:1). Stockholm: Statens kulturråd.

Trost, Jan (1993). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utas, Bo (1990). Iranier. Ingår i Runblom, Harald & Svanblom, Ingvar, red. *Det mångkulturella Sverige: En handbok om etniska grupper och minoriteter i Sverige*, s. 174-178. Stockholm: Gidlund.

Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (1999). *De nya svenskarna möter svenska massmedier*. (Arbetsrapport nr 91). Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Bilaga 1: Intervjumanual

Bakgrundsfrågor

1. Hur gammal är du?
2. Vilket är ditt modersmål?
3. Vilken utbildning har du från Iran?
4. Yrke/sysselsättning i Iran?
5. Dina föräldrars yrke/sysselsättning?
6. Bostadsort i Iran, stad/landsbygd?
7. Hur länge har du bott i Sverige?
8. Av vilken anledning flyttade du till Sverige?
9. Har du någon utbildning från Sverige? Vilken?
10. Vad sysslar du med nu, vad har du sysslat med tidigare i Sverige?

Läsvanor i Iran

11. Kan du berätta vilken betydelse läsning hade för dig i ditt liv när du bodde i Iran?
12. Brukade du besöka bibliotek i Iran?
13. Vilken typ av litteratur läste du?
Följdfråga om de inte svarar självmant: vilken typ av tidningar eller tidskrifter läste du?

Läsvanor i Sverige

14. Har dina läsvanor har förändrats sedan du kom till Sverige?
Hur?
15. Vilken betydelse har läsandet i ditt liv här i Sverige?
16. Kan du berätta om varför du brukar läsa?
17. När brukar du läsa?
18. Kan du berätta om hur du brukar läsa?

Följdfrågor om de inte förstår:

19. Söker du fakta/information när du läser?

20. Brukar du fundera på ditt eget liv när du läser?

Kan du känna igen eller inte känna igen personer/händelser i boken/tidningen?

21. Brukar du ha åsikter om personerna eller händelser i boken/tidningen?

Följdfråga om de inte förstår eller svarar självmant: kan du tycka att en person är otrevlig eller trevlig, om han /hon gör rätt eller fel? Kan du tycka att en händelse är konstig/naturlig?

22. Läser du för att det är underhållande/avkopplande eller för att du känner dig tvungen för att lära dig något eller för att följa med i vad som händer inom ett visst område eller för att kunna diskutera med andra?

Jämförelse av läsning på de olika språken

23. På vilket språk läser du för det mesta?

Motivera

24. Är det någon skillnad i hur, när och varför du läser på svenska eller på persiska? Om det är skillnad, vilka skillnader? Om de inte svarar spontant upprepa frågorna 17-20

25. Upplever du det på samma sätt, tycker du att det är lika roligt/tillfredsställande att läsa på båda språken?

26. Vilken typ av litteratur, tidningar eller tidskrifter läser du på det ena eller andra språket? Är det någon skillnad? Motivera, utveckla

27. Hur brukar du få tag på litteratur, tidningar och tidskrifter?

Biblioteksvanor

28. Brukar du besöka biblioteket?

29. Om ja, Vad brukar du göra på biblioteket?

Hur tycker du att utbudet är för den typ av litteratur du är intresserad av?

Vad betyder det för dig att biblioteket har ett bra utbud av litteratur, tidskrifter eller tidningar på persiska, kan du motivera?

Brukar du hitta det du vill på biblioteket? Vad fattas?

Vilken betydelse har biblioteket för dina läsvanor?

30. Om nej, kan du motivera?